

**COUNCIL OF
THE EUROPEAN UNION**

**Brussels, 30 April 2014
(OR. It)**

9279/14

**ECOFIN 429
UEM 118**

COVER NOTE

From: Raimundas Karoblis, Ambassador, Permanent Representative to the EU
date of receipt: 29 April 2014
To: Carsten Pillath, Director-General, DGG-Economic Affairs and
Competitiveness General Secretariat of the Council of the European Union

---

Subject: Convergence Programme of Lithuania 2014

Delegations will find attached the Convergence Programme of Lithuania for 2014.

LIETUVOS NUOLATINĖ ATSTOVYBĖ EUROPOS SAJUNGOJE
PERMANENT REPRESENTATION OF LITHUANIA TO THE EUROPEAN UNION

Mr Carsten Pillath
Director-General,
Council of the European Union
General Secretariat
Economic Affairs and Competitiveness

25 April 2014 No. (76.3.38.)-S76- 335

CONCERNING CONVERGENCE PROGRAMME

Dear Carsten,
~~Dear Mr Pillath,~~

Please find enclosed the update of the Convergence Programme of the Republic of Lithuania for 2014 which was adopted by the Government of the Republic of Lithuania on 16 April 2014.

ENCL.: 1. Resolution of the Government of the Republic of Lithuania, 1 page;
2. Convergence Programme, 42 pages.

Yours faithfully,

Ambassador,
Permanent Representative to the EU

Raimundas Karoblis

Miglė Tuskienė, tel. +32 2401 9803, e-mail migle.tuskiene@eu.mfa.lt

Rue Belliard 41-43
1040 Bruxelles
Belgium

Tel. +32 2 771 01 40
Fax. +32 2 771 45 97

E-mail office@eu.mfa.lt
[http:// www.eu.mfa.lt](http://www.eu.mfa.lt)

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS DĖL LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2014 METŲ PROGRAMOS

2014 m. balandžio 16 d. Nr. 346
Vilnius

Vadovaudamasi 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), 7 straipsnyje nustatyta daugiašalės Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros procedūra, kurios pagrindinės priemonės yra stabilumo ir konvergencijos programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė **n u t a r i a** :

1. Pritarti Lietuvos konvergencijos 2014 metų programai (pridedama).
2. Paveisti Finansų ministerijai pateikti Europos Komisijai Lietuvos konvergencijos 2014 metų programą.

Ministras Pirmininkas

Algirdas Butkevičius

Finansų ministras

Rimantas Šadžius

LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2014 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS FINANSŲ POLITIKOS APŽVALGA

1. Lietuvos konvergencijos 2014 metų programa (toliau – Programa) atspindi ekonominę politiką, išdėstyta Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (toliau – Vyriausybės programa), ir Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme. Programa derinta su Lietuvos Respublikos Seimu (toliau – Seimas).

2. Programa orientuota į konkrečių tikslų įgyvendinimo priemonių kūrimą trumpuoju (artimiausiu) ir vidutiniu laikotarpiu, tai yra:

2.1. įgyvendinti biudžeto politiką, užtikrinančią ekonomikos augimą, užimtumo didinimą, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimą, sudarančią sąlygas didėti realiajam darbo užmokesčiui šalyje; sparčiai gerinti investicijų ir verslo sąlygas;

2.2. užtikrinti šalies ūkio finansų tvarumą ir nuosekliai didinti viešųjų lėšų fondų pajamas, pažaboti kontrabandą ir šešėlinę ekonomiką, stiprinti kovą su korupcija;

2.3. efektyviai ir racionaliai naudoti Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinių fondų lėšas šalies konkurencingumui didinti ir žmonių gyvenimo gerovei kelti;

2.4. mažinti Valstybinio socialinio draudimo fondo skolą, o atsigavus ekonomikai – nuosekliai didinti pensijas ir kitas socialines išmokas;

2.5. spręsti energetikos problemas;

2.6. tobulinti švietimo ir mokslo politiką;

2.7. toliau vykdyti valiutų kursų mechanizmo II (toliau – VKM II) ekonominės politikos įsipareigojimus, išlaikyti tvarią atitiktį Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (OL 2010 C 83, p. 1) įtvirtintiems konvergencijos kriterijams ir pasirengti euro, kaip Lietuvos valiutos, įvedimui.

3. Programoje apžvelgiami pastarųjų metų ekonominiai pokyčiai Lietuvoje, planuojama biudžeto politika vidutiniu laikotarpiu, įvertinami ekonominės raidos ir fiskalinės rizikos veiksniai, valdžios sektoriaus finansų kokybė ir Lietuvos pasirengimas įveikti visuomenės senėjimo padarinius. Lietuvos struktūrinių reformų gairės nustatytos Vyriausybės programoje, o struktūrinių reformų priemonių įgyvendinimo eiga pateikta 2014 metų Nacionalinėje reformų darbotvarkėje. Įgyvendinant Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybė bus teikiama toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai sumažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importuojamų iš trečiųjų šalių energijos išteklių ir neprarasti produktyvumo, – tai leis sumažinti riziką dėl struktūrinio einamosios sąskaitos deficito (toliau – ESD) ir išsaugos Lietuvos piliečiams nacionalinių pajamų vidaus vartojimui skatinti ir investicijoms kredituoti potencialą.

4. Programoje išnagrinėtos ir įvertintos aplinkos sąlygos, kurios leistų pasiekti ekonominės politikos tikslus. Remtasi prielaidomis dėl euro kurso, naftos ir kitų žaliavų kainų, kuriomis Europos Komisija naudojosi rengdama 2014 metų žiemos prognozes.

5. Vykdam Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymą (toliau – Fiskalinės drausmės įstatymas), po 2014 metų valdžios sektoriaus balanso rodiklis bus toliau gerinamas kasmet apie vieną procentinį punktą bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP). Nustatomas vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis deficitas nebūtų didesnis už 1 procentą BVP. Jį numatoma pasiekti 2015 metais. Produkcijos atotrūkiui viršijus potencialą, pagal Fiskalinės drausmės įstatymą bus užtikrinama, kad pasiektas valdžios sektoriaus perteklius ir vidutinio laikotarpio tikslas būtų tenkinamas be rizikos jį pažeisti. Valdžios sektoriaus pertekliaus siekimas, įtvirtintas Lietuvos biudžeto politiką reglamentuojančiuose teisės aktuose, leis mažinti valstybės skolą ir tvariai pasirengti atremti iššūkius, kylančius valdžios sektoriaus finansams dėl senėjančios visuomenės.

II SKYRIUS EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

PIRMASIS SKIRSNIS PROJEKCIJŲ PRIELAIDOS

6. Pagrindinės išorinės ekonominės aplinkos prielaidos, vykdam ES fiskalinės priežiūros procedūrą ir siekiant užtikrinti galimybę palyginti ES valstybių ekonominių rodiklių projekcijas, atitinka prielaidas dėl euro kurso, naftos ir kitų žaliavų kainų, kuriomis Europos Komisija rėmėsi rengdama 2014 metų žiemos prognozes.

1 lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
Trumpalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	0,4	0,5	0,5	0,7	1,3
Ilgalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	3,9	3,5	3,8	4,1	4,3
JAV dolerio ir euro keitimo kursas (euro zonos ir VKM II šalys)	1,33	1,36	1,36	1,36	1,36
Nominalusis efektyvus valiutų keitimo kursas	2,6	0	0	0	0
Valiutos keitimo kursas euro atžvilgiu (vidutinis metinis) (šalims, kurios nėra euro zonos arba VKM II narės)	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Pasaulio (be ES) BVP augimas, procentais	3,6	4,1	4,4	4,4	4,4
ES BVP augimas, procentais	0,1	1,6	2,0	2,0	2,0
Pagrindinių eksporto rinkų augimas, procentais	0,1	1,6	2,0	2,0	2,0
Pasaulio (išskyrus ES) importo augimas, procentais	3,5	5,4	6,1	6,1	6,1
Naftos kainos (<i>Brent</i> , JAV doleriais už barelį)	108,8	104,1	99,6	99,6	99,6

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija (toliau – Finansų ministerija), Lietuvos bankas, Europos Komisija (2014 metų žiemos prognozės)

Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ES – pagrindinė ekonominės raidos scenarijaus prielaida. Taip pat remtasi prielaida, kad ir 2014–2017 metais euro zonos finansinio stabilumo rizika bus suvaldyta.

Ekonominės raidos scenarijus, numatantis, kad pavyks užtikrinti potencialų ūkio augimą, taip pat priklauso nuo struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos, mažų palūkanų normų stabilumo ir investicijų padidėjimo iki daugiamečio vidurkio.

ANTRASIS SKIRSNIS PINIGŲ IR VALIUTOS KURSO POLITIKA

7. Lietuva formuoja pinigų politiką fiksuoto valiutos kurso sąlygomis. Toks valiutos kurso režimas didina pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika ir kartu su konkurenciją skatinančia ekonomine aplinka leidžia siekti santykinio kainų stabilumo ilguoju laikotarpiu. Ekonomikos atvirumas, santykinis kainų ir darbo užmokesčio lankstumas, valiutos kurso svarba kainų stabilumui – svarbūs Lietuvos ekonomikos bruožai, leidžiantys sėkmingai taikyti fiksuoto valiutos kurso strategiją.

Tapdama ES nare, Lietuva įsipareigojo ateityje litą pakeisti euru. Vykdydama vienašališką įsipareigojimą išlaikyti fiksuotą valiutos kurso režimą ir euro atžvilgiu stabilų nacionalinės valiutos kursą, Lietuva sėkmingai dalyvauja VKM II nuo 2004 m. birželio 28 dienos.

Lietuvos pinigų ir valiutos kurso politikos tikslai tokie pat kaip praeitais metais. Lietuva dalyvauja VKM II, išlaikydama griežtai fiksuotą lito kursą euro atžvilgiu anksčiau nustatytu santykiu, ir siekia prisijungti prie euro zonos, kai tik atitiks konvergencijos kriterijus. Lietuvos bankas išlaiko institucinio pasirengimo lygį, kuris esant palankiai makroekonominiai situacijai užtikrins sklandų ir greitą valiutos pakeitimą. Atsižvelgiant į Vyriausybės programoje nustatytą neatidėliotiną Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) veiklos prioritetą – pasirengti įsivesti bendrąją Europos valiutą eurą ir tapti visateise euro zonos nare, kai bus įmanoma pagal nustatytus konvergencijos kriterijus, ir siekiant tobulinti pasirengimo euro įvedimui Lietuvoje koordinavimą, priimtas Vyriausybės 2013 m. gruodžio 4 d. nutarimas Nr. 1171 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. vasario 27 d. nutarimo Nr. 178 „Dėl pasirengimo euro įvedimui Lietuvos Respublikoje veiksmų koordinavimo“ pakeitimo“. Vyriausybės 2013 m. gruodžio 4 d. nutarimu Nr. 1173 „Dėl Nacionalinio euro įvedimo plano įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintas Nacionalinio euro įvedimo plano įgyvendinimo priemonių planas, kuriame nustatytos jo įgyvendinimo priemonės, už šių priemonių įgyvendinimą atsakingi vykdytojai (koordinatoriai), priemonių įvykdymo terminai. Be to, priimtas Vyriausybės 2013 m. gruodžio 4 d. nutarimas Nr. 1172 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. birželio 26 d. nutarimo Nr. 604 „Dėl Nacionalinio euro įvedimo plano bei Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategijos patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo pakeistas Nacionalinis euro įvedimo planas ir Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategija.

Siekiant suderinti nacionalinę teisę su ES teise, 2014 m. sausio 23 d. priimti šie įstatymai: Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymai ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 136 straipsnio, kiek tai susiję su stabilumo mechanizmu, taikytinu valstybėms narėms, kurių valiuta yra euras (euro), pakeitimo, priimto 2011 m. kovo 25 d. Europos Vadovų Tarybos sprendimu 2011/199/ES, ratifikavimo“ pakeitimo įstatymas.

Vyriausybės 2014 m. sausio 15 d. nutarimu Nr. 30 „Dėl Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo ir kitų su juo susijusių įstatymų projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ pritarta Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo projektui ir jis pateiktas Seimui. Šį projektą svarstyti ir įstatymą priimti numatoma Seimo pavasario sesijoje. Šio įstatymo tikslas – nustatyti pasirengimo įsivesti eurą, litų keitimo į eurus, litais išreikštos vertės perskaičiavimo į eurus išreikštą vertę Lietuvos Respublikoje įvedus eurą ir litų išėmimo iš apyvartos tvarką. Su euro įvedimu susijusiems apskaitos klausimams reglamentuoti finansų ministro 2014 m. vasario 6 d. įsakymu 1K-033 „Dėl viešojo sektoriaus apskaitos ir finansinės atskaitomybės 28-ojo standarto patvirtinimo“ patvirtintas 28-asis viešojo sektoriaus apskaitos ir finansinės atskaitomybės standartas „Euro įvedimas“, taikomas viešojo sektoriaus subjektams, taip pat Audito ir apskaitos tarnybos direktoriaus 2014 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. VAS-22 „Dėl 40-ojo verslo apskaitos standarto „Euro įvedimas“ tvirtinimo“ patvirtintas 40-asis verslo apskaitos standartas „Euro įvedimas“, taikomas pelno siekiantiems subjektams.

TREČIASIS SKIRSNIS **VKM II ĮSIPAREIGOJIMŲ VYKDYMO APŽVALGA**

8. Vyriausybė turi vykdyti ekonominę politiką, kaip įsipareigojo 2004 m. birželio 28 d. prisijungdama prie VKM II: vienašališkai išlaikyti fiksuoto valiutos kurso režimą ir stabilų lito kursą pagrindinės valiutos – euro – atžvilgiu; vykdyti patikimą fiskalinę politiką, būtiną makroekonominiam stabilumui palaikyti ir konvergencijos proceso tvarumui užtikrinti; siekti, kad vidutiniu laikotarpiu būtų išlaikytas subalansuotas biudžetas, subalansuotas vidaus kredito augimas, stiprinama efektyvi finansinė priežiūra, kurios tikslas – užtikrinti einamosios sąskaitos būklės tvarumą, įgyvendinamos struktūrinės reformos, užtikrinant tolesnę ekonomikos lankstumą ir prisitaikomumą, siekiant sustiprinti vidaus prisitaikymo mechanizmą ir išlaikyti bendrą ekonomikos konkurencingumą. Siekdamas užtikrinti subalansuotą paskolų augimą šalyje, Lietuvos bankas ėmėsi kelių priemonių. Pirmiausia 2011 metais įsigaliojo Atsakingojo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu Nr. 03-144 „Dėl Atsakingojo skolinimo nuostatų“, kuriuose nustatomi rizikos vertinimo principai, siekiant riboti bankų prisiimamą riziką. 2014 metų Seimo pavasario sesijoje priėmus Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymus, Lietuvos bankas taps už makroprudencinės politikos vykdymą Lietuvoje atsakinga institucija. Remdamasis šiais įgaliojimais ir Kapitalo reikalavimų direktyvos ir reglamento (CRDIV/CRR) reikalavimais, Lietuvos bankas turės teisę taikyti makroprudencines priemones Lietuvos Respublikos mastu, pavyzdžiui, nustatyti kapitalo apsaugos ir anticiklinį kapitalo rezervus.

Esama ūkio aplinka visiškai kitokia nei tada, kai buvo stojama į VKM II, todėl pirmenybė teikiama išipareigojimams sparčiau įgyvendinti struktūrines reformas. Toliau bus vykdomos su ilgalaikiu viešųjų finansų tvarumu susijusios reformos: pensijų, švietimo, sveikatos apsaugos sistemų. Kitos struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonės nurodytos 2014 metų Nacionalinėje reformų darbotvarkėje. Lietuva, laikydama drausmingos fiskalinės politikos, siekia būti pasirengusi naudoti eurą kaip savo valiutą nuo 2015 metų pradžios. Informacija apie vykdomą viešųjų finansų politiką pateikiama Programos III–VI skyriuose.

KETVIRTASIS SKIRSNIS **ŪKIO CIKLAS IR VIDUTINIO LAIKOTARPIO EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJUS**

Realusis sektorius

9. 2013 metais Lietuvos ekonomika pasirodė esanti atspari neigiamiems išorės veiksniams ir išliko viena iš sparčiausiai ES augančių ekonomikų. Ūkio augimą pirmąjį pusmetį lėmė sparti eksporto plėtra, o vėliau pagrindiniu augimo varikliu tapo vidaus vartojimas ir investicijos. Vidaus paklausos teigiamas poveikis 2013 metais stiprėjo: vis sparčiau didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos, o nuo II ketvirčio sparčiai augo vidaus investicijos.

2013 metais labiausiai augo statybos (10,7 procento), apdirbamosios gamybos (4,9 procento), prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (3,7 procento), finansinio tarpininkavimo (3,3 procento) sektorių bendroji pridėtinė vertė. Dėl rekordinio javų derliaus 11,8 procento 2012 metais augęs žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektorius 2013 metais patyrė nuosmukį – čia sukurta 2 procentais mažiau pridėtinės vertės nei prieš metus per tą patį laikotarpį. Lietuvos ūkyje sukurta pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis 2013 metais 1,1 procento viršijo prieš ekonomikos krizę 2007 metais buvusį lygį.

Investicijos į bendrąjį pagrindinį kapitalą 2013 metais padidėjo 12,8 procento (labiausiai šis rodiklis augo III ketvirtį – 16,9 procento). Investicijos augo tiek dėl vienkartinų veiksnių, tiek dėl pakitusių ekonominių aplinkybių. Kaip svarbiausią vienkartinį veiksnių reikėtų paminėti naujoms vežimo priemonėms skirtą nuo 2014 metų įsigaliojusį taršos normatyvą „Euro 6“, kuris paskatino įmones transporto priemonių įsigyti dar iki jo taikymo. Šis taršos normatyvas prisidėjo prie itin spartaus investicijų į transporto priemones augimo. Gana reikšmingai padidėjo ir investicijos į gamybos priemones. Manoma, kad gana aukštas gamybos pajėgumų naudojimo lygis kartu su palankiai vertinama pasaulio ekonominės raidos perspektyva buvo vieni pagrindinių veiksnių, skatinusių įmones investuoti į gamybos pajėgumų modernizavimą ir didinimą. Prie investicijų plėtros prisidėjo ir valdžios sektorius. Po 2012 metų pertraukos 2013 metais vėl buvo didinamos investicijos į infrastruktūros objektus, ypač kelius, gatves ir geležinkelius.

Tikimasi, kad 2014–2017 metais atsigauanti išorinė ekonominė aplinka, palankios skolinimosi sąlygos, geresnės nei kitų ES valstybių narių ekonomikos perspektyvos, palanki verslui aplinka, Vyriausybės inicijuojami projektai (naujas namų renovavimo modelis) skatins Lietuvos verslininkus plėsti gamybos pajėgumus (jų šiuo metu naudojama 75 procentai) ir didinti investicijas.

2013 metais, sparčiau augant realiosioms namų ūkių pajamoms, vis labiau didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos. Namų ūkių disponuojamos realiosios pajamos didėjo tiek dėl palankių užimtumo tendencijų ir darbo užmokesčio kaitos, tiek dėl mažėjusios infliacijos. Kiti pastebimą poveikį namų ūkių vartojimui darė veiksniai buvo geresnės namų ūkių nuotaikos (vartotojų pasitikėjimo rodiklis buvo kone aukščiausias nuo šių duomenų rinkimo pradžios) ir lėčiau mažinami finansiniai įsipareigojimai kredito institucijoms. Augančios pajamos ir sukaupti gyventojų indėliai vidutiniu laikotarpiu sudarys sąlygas saikingai didėti privačiam vartojimui: pastaruoju metu infliacija didesnė nei palūkanos už indėlius, tai skatina vartoti, o ne kaupti ateičiai.

Atsižvelgiant į tai, kad reikia toliau konsoliduoti viešuosius finansus, valdžios sektoriaus vartojimas, nepaisant vienkartinių valdžios sektoriaus išlaidų, susijusių su Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose nustatytų įsipareigojimų vykdymu, vidutiniu laikotarpiu išliks nuosaikus.

Europos centrinio banko ir ES valstybių narių vykdoma ūkio valdymo politika leidžia tikėtis, kad ir 2014–2017 metais toliau formosis palankios sąlygos augti Lietuvos ūkiui.

2 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2013 metais, mln. litų	Pokytis, procentais				
			2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
BVP, grandine susieta apimtis	B1*g	86 606,3	3,3	3,4	4,3	4,0	4,3
BVP, to meto kainomis	B1*g	119 469,0	5,0	5,4	7,0	7,2	7,6
BVP sudedamosios dalys (grandine susieta apimtis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	54 001,7	4,8	5,0	5,8	5,1	5,6
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	P.3	13 689,7	1,8	0,3	0,2	0,6	0,6
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	18 464,6	12,8	9,1	9,4	4,8	7,7
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį, BVP procentais	P.52+P.53	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	76 728,9	9,5	6,1	6,7	5,6	9,3
Prekių ir paslaugų importas	P.7	72 662,3	9,8	7,9	8,2	6,0	10,2

BVP (grandine susieta apimtis) didėjimą lemiantys veiksniai, procentais							
Galutinė vidaus paklausa		–	3,4	4,9	5,7	4,5	5,4
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį	P.52+P.53	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	–	-0,2	-1,5	-1,4	-0,5	-1,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

* Europos sąskaitų sistema.

Infliacija

10. Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, 2013 metais buvo 1,2 procento, tai yra net 2 procentiniais punktais mažesnė nei 2012 metais, kai sudarė 3,2 procento, ir daug mažesnė nei ilgalaikis infliacijos vidurkis (sudarantis 3,4 procento). Palyginti su 2012 metais, vidutinę metinę infliaciją labiausiai sumažino su išorės veiksniais susijusių kainų, tai yra administruojamųjų (kitaip – valstybės reguliuojamųjų) kainų, taip pat degalų ir maisto kainų, tendencijos.

Administruojamąsias ir degalų kainas galima sieti su energijos išteklių kainų pasaulyje tendencijomis, kurios 2013 metais buvo kitokios nei 2012 metais: *Brent* naftos kaina litais sumažėjo (2012 metais beveik dešimtadaliu pakilo), atpigo ir anksčiau brangusios iš Rusijos importuojamos gamtinės dujos. Administruojamųjų kainų augimą labiausiai lėtino didžiausią svorį turinti šios grupės sudedamoji dalis – šilumos energija: 2012 metais ji pabrango daugiau nei dešimtadaliu, o 2013 metais maždaug 8 procentais atpigo dėl kritusių jos gamybai naudojamų kuro, ypač gamtinių dujų, kainų. Administruojamųjų kainų augimui dar labiau lėtėti neleido pabrangusi elektra: dėl naujų biokuro jėgainių, kurių elektra superkama brangiau, ir didesnės paramos termofikacinėms elektrinėms 2013 metų pradžioje elektros kaina gyventojams pakilo beveik dešimtadaliu.

Maistas (įskaitant gėrimus ir tabaką) 2013 metais pabrango mažiau nei 2012 metais. Maisto brangimo lėtėjimas buvo ne toks reikšmingas infliacijos sumažėjimo veiksnys nei kainų, susijusių su energijos žaliavomis, kaita. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, 2013 metais pasaulinės maisto žaliavų kainos buvo mažesnės negu prieš metus, tiesa, jos krito ne taip sparčiai kaip 2012 metais.

Su vidaus rinka labiau susijusios kainos, įtraukiamos į grynosios infliacijos rodiklio skaičiavimus ir apimančios pramoninių prekių ir paslaugų rinkos kainas, menkai veikė infliacijos mažėjimą: nors paslaugų rinkos kainos 2013 metais augo kur kas lėčiau nei 2012 metais, pramoninių prekių kainos augo daugiau nei 2012 metais (tai lėmė kietojo kuro kainos).

Su vartotojų kainomis sietinų rodiklių tendencijos 2013 metais buvo labai palankios mažai inflacijai.

Gamintojų kainos vidaus rinkoje ir importo kainos 2013 metais buvo mažesnės nei 2012 metais.

Nors 2013 metų pradžioje minimalioji mėnesinė alga padidinta beveik 18 procentų (iki 1 000 litų), vienetinių darbo sąnaudų augimas, apskaičiuotas kaip darbo užmokesčio augimo ir darbo našumo augimo skirtumas, nebuvo didelis.

2013 metais poveikio infliacijai turėjo ir mokestiniai sprendimai. Metų pradžioje įsigaliojo keletas naujų pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) lengvatų (keleivių vežimui, spaudai ir kitkam), padidėjo kai kurie svarbūs akcizai (nuo sausio mėnesio – gazoliams, nes baigėsi Lietuvai taikytas pereinamasis laikotarpis, nuo kovo mėnesio – cigaretėms, kad iki 2018 metų pradžios būtų nuosekliai pasiektas ES nustatytas akcizų dydis).

Numatoma, kad vidutiniu laikotarpiu, kol vartojimas bus nuosaikus, o išorės veiksnių – maisto žaliavų ir energijos – kainų poveikis menkas, vidutinė metinė infliacija sieks 1–2,9 procento. 2011 metų viduryje prasidėję metinės infliacijos lėtėjimo procesai baigsis 2014 metų pirmojoje pusėje. 2014–2017 metais numatomas nuosaikus infliacijos spartėjimas, lydymas didėjančios darbo jėgos paklausos ir priimtinių darbo užmokesčio augimo tendencijų. Tačiau yra nedidelė rizika, kad dėl įvairių netikėtų veiksnių (pavyzdžiui, įmanomų tarptautinių naftos tiekimo sutrikimų ar geopolitinių konfliktų) nafta ims brangti sparčiau, nei numatyta Europos Komisijos prielaidose, ir tai paveiktų įvairių prekių ir paslaugų kainas Lietuvoje. Be to, pasaulyje nuolat didėjant maisto paklausai, maisto žaliavų ir produkcijos kainos galėtų mažėti tik susidarius derliui palankioms gamtinėms sąlygoms. Taigi maisto žaliavų brangimas vidutiniu laikotarpiu taip pat priskirtinas prie didesnės infliacijos rizikos. Maisto žaliavų ir energijos kainų poveikis infliacijai Lietuvoje būtų didesnis nei išsivysčiusiose šalyse dėl didesnės su šiomis kainomis susijusios vartotojų krepšelio dalies.

Šalyje toliau augant darbo našumui, didėjant darbo jėgos paklausai, mažėjant nedarbo lygiui ir po truputį mažėjant darbo jėgos pasiūlai, darbo užmokestis didės sparčiau nei 2013 metais. Numatoma, kad darbo užmokestis 2014–2017 metais augs 5,8–6,9 procento.

3 lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2013 metais	Pokytis, procentais				
			2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. BVP defliatorius		137,9	1,7	1,9	2,5	3,1	3,1
2. Privataus vartojimo defliatorius		139,7	1,1	1,1	2,0	2,7	3,1
3. SVKI* (vidutinis metinis)		101,2	1,2	1,0	2,0	2,5	2,9
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		148,6	0,2	4,8	5,6	3,8	2,7
5. Investicijų defliatorius		115,6	2,6	3,3	2,7	2,7	2,7
6. Eksporto (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		134,4	-1,4	-0,6	0,9	2,0	2,0
7. Importo (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		140,9	-1,4	-0,5	1,0	1,7	1,7

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

* SVKI – suderintas vartotojų kainų indeksas.

Darbo rinka

11. Nedarbo lygis, 2011 metais sumažėjęs 2,4 procentinio punkto (iki 15,4 procento), 2012 metais – 2 procentiniais punktais (iki 13,4 procento), 2013 metais toliau sparčiai mažėjo, vidutiniškai sudarė 11,8 procento ir buvo artimas Europos Komisijos apskaičiuotam darbo užmokesčio infliacijos nedidinančiam nedarbo lygiui (toliau – *NAWRU*), sudariusiam 11,6 procento. 2013 metais nedarbo lygio Lietuvoje mažėjimo tempas sudarė 1,6 procentinio punkto ir buvo antras pagal dydį ES – dėl to, kad 1,3 procento padaugėjo užimtųjų ir 0,5 procento sumažėjo darbo jėgos.

2013 metais 15–64 metų gyventojų užimtumo lygis vidutiniškai sudarė 63,7 procento ir per metus padidėjo 1,7 procentinio punkto. Vidutinis 15–74 metų asmenų užimtumo lygis buvo 57 procentai, tai yra 1,4 procentinio punkto didesnis nei prieš metus. 2013 metais beveik visų amžiaus grupių tiek vyrų, tiek moterų užimtumo lygis buvo didžiausias per pastaruosius 5 metus. Viena iš padidėjusio užimtumo priežasčių – padidėjęs laisvų darbo vietų skaičius, kuris 2013 metais vidutiniškai siekė 10,7 tūkst. ir buvo 2,1 procento didesnis nei prieš metus. Kaip ir 2012 metais daugiausia laisvų darbo vietų buvo apdirbamosios gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, viešojo valdymo, gynybos ir privalomojo socialinio draudimo veiklos srityse. Įmonėse, kuriose dirba 10 ir daugiau darbuotojų, laisvų darbo vietų padaugėjo 12,9 procento, o labai mažose įmonėse (kuriose dirba mažiau nei 10 darbuotojų) jų sumažėjo beveik per pusę (41,6 procento).

2013 metais užimti buvo vidutiniškai 1 292,8 tūkst. 15 metų ir vyresnių gyventojų, taigi 17,1 tūkst., arba 1,3 procento, daugiau nei 2012 metais. Privačiame sektoriuje užimtųjų padaugėjo 16,9 tūkst., arba 1,9 procento, o valstybės sektoriuje jų skaičius beveik nepakito (padaugėjo 0,2 tūkst., arba 0,1 procento). Užimtųjų labiausiai pagausėjo statybos (9,8 tūkst., arba 10,9 procento), viešojo valdymo, gynybos ir privalomojo socialinio draudimo veiklos (6,6 tūkst., arba 9 procentais), didmeninės ir mažmeninės prekybos (4,2 tūkst., arba 1,9 procento) srityse, o labiausiai mažėjo švietimo (8,8 tūkst., arba 6,5 procento), informacijos ir ryšių (3,5 tūkst., arba 12,4 procento), žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės (3,3 tūkst., arba 2,9 procento) srityse.

Gerėjantys verslo tendencijų, susijusių su darbuotojų skaičiumi, tyrimo prognozės artimiausiems 2–3 mėnesiams rezultatai, vis palankesnė vartotojų nuomonė (vartotojų nuomonių tyrimo duomenimis) apie numatomus bedarbių skaičiaus pokyčius per artimiausius 12 mėnesių, jau beveik trejus metus mažėjantis ilgalaikių bedarbių skaičius (gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2013 metų IV ketvirtį bedarbių, neturinčių darbo vienus metus ir ilgiau, buvo 69,2 tūkst., arba 21,6 procento mažiau nei prieš metus), 2013 metų antrąjį pusmetį užfiksuotas spartesnis (palyginti su pirmuoju pusmečiu) metinis užimtųjų daugėjimo tempas leidžia tikėtis, kad teigiamos užimtumo ir nedarbo pokyčių tendencijos nesikeis ir 2014 metais.

4 lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2013 metais	Pokytis, procentais				
			2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. Užimtumas, žmonių skaičius, tūkstančiais		1 292,8	1,3	1,5	1,3	0,8	0,6
2. Užimtumas, dirbta valandų		2 378 689	0,5	–	–	–	–
3. Nedarbo lygis, procentais*		11,8	–	10,5	9,0	7,8	6,5
4. Produktivumas (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienam užimtajam), tūkst. litų		83,5	1,9	1,9	3,0	3,2	3,6
5. Darbo produktyvumas, dirbta valandų (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), litais		45,3	2,8	–	–	–	–
6. Kompensacijos darbuotojams, mln. litų	D.1	47 444,3	6,5	7,4	8,1	7,3	7,6
7. Kompensacija vienam darbuotojui, litais		36 698,8	5,0	5,8	6,7	6,4	6,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

* Pateikiama rodiklio reikšmė.

Nors ekonomika auga ir nedarbas toliau mažės sparčiai, vidutiniu laikotarpiu jis bus gana didelis. Numatoma, kad nedarbo lygis 2014 metais sumažės iki 10,5 procento, o 2015–2017 metais bus atitinkamai 9,0, 7,8 ir 6,5 procento.

Pasiekus Vyriausybės 2013 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 878 „Dėl Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“ patvirtintos Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos tikslus ir įgyvendinus Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane, patvirtintame Vyriausybės 2014 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 204 „Dėl Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, nurodytas priemonės, vidutiniu laikotarpiu darbo jėgos, užimtųjų ir sąlyginių darbuotojų skaičius per metus vidutiniškai augtų 2,1–2,4 procentinio punkto sparčiau. Tokiam sparčiam užimtųjų daugėjimui užtikrinti BVP vidutiniu laikotarpiu per metus turėtų augti vidutiniškai 5 procentiniais punktais sparčiau, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje. Atsižvelgiant į nuostatas, kad ekonominės raidos scenarijus, naudojamas biudžeto politikai formuoti, turi būti atsargus, į ambicingus tikslus padidinti užimtumą žiūrima kaip į pozityvią riziką viršyti ekonominės raidos scenarijuje numatytus rodiklius.

PENKTASIS SKIRSNIS LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS

12. Einamosios sąskaitos perteklius 2013 metais buvo 1,8 mlrd. litų, arba 1,5 procento BVP. Tiesa, paskelbti ketvirčių duomenys rodo einamosios sąskaitos balanso kaitą. I ketvirtį susidarė ESD (-1,7 procento BVP), jį ypač lėmė didesnis energinių produktų poreikis šaltuoju metu ir pamažu senkantis žemės ūkio produkcijos perteklius, taip pat užsienio kapitalo įmonių išmokėti dividendai.

II ketvirtį susidarė einamosios sąskaitos perteklius (4,8 procento BVP), jį lėmė gausesni negu įprasta ES lėšų pervedimai į Lietuvą ir įsibėgėjęs turistiniam sezonui sparčiai augęs paslaugų sąskaitos perteklius. III ketvirtį einamoji sąskaita buvo iš esmės subalansuota (0,0 procento BVP). Perviršiniai paslaugų ir einamųjų pervedimų balansai ir mažėję užsienio prekybos ir pajamų balansų deficitai lėmė, kad 2013 metų IV ketvirtį susidarė 732,1 mln. litų, arba 2,4 procento BVP, einamosios sąskaitos balanso perteklius. Itin veržli nominalioji prekių eksporto 2010–2012 metais plėtra 2013 metais šiek tiek sulėtėjo (metinis pokytis – 7,2 procento). I ketvirtį, iš dalies – ir II ketvirtį, ypač stiprų poveikį eksporto plėtrai darė vienkartiniai veiksniai: 2012 metais itin didelis grūdų derliaus eksportas, aukštos grūdų kainos pasaulinėje rinkoje, taip pat intensyvus naftos produktų eksportas. 2013 metų pirmąjį pusmetį grūdų ir naftos produktų eksportas sudarė daugiau negu pusę prekių eksporto plėtros. Išnykus minėtų veiksnių poveikiui, eksporto plėtrą vis labiau lėmė užsienio paklausa, kuri buvo silpna tiek Vakarų, tiek Rytų rinkose, todėl eksportas antrąjį pusmetį nuosekliai lėtėjo. Nepalankiai eksportą veikė ir situacija pasaulinėje trąšų rinkoje – dėl sumažėjusių produkcijos kainų ir brangių žaliavų dalis gamintojų mažino gamybą. Šios priežastys lėmė, kad Lietuvos trąšų nominalusis eksportas 2013 metų antrąjį pusmetį buvo daugiau negu 40 procentų mažesnis negu tuo pačiu 2012 metų laikotarpiu. Dar stipriau eksporto raidą paveikė antrojeje metų pusėje (ypač IV ketvirtį) Europoje sumažėjusios naftos perdirbimo maržos, dėl to akcinės bendrovės „ORLEN Lietuva“ produkcijos eksportas antrąjį pusmetį buvo beveik penktadaliu mažesnis negu prieš metus. Nominaliojo prekių importo ir eksporto plėtra 2013 metais buvo vienoda (augo po 6,5 procento). Šiek tiek lėtesnę negu ankstesniais metais importo plėtrą ypač lėmė mažėjęs naftos perdirbimo gamyklos žaliavų poreikis. Kaip ir anksčiau 2013 metais einamosios sąskaitos balansą teigiamai veikė einamieji pervedimai, daugiausia ES struktūrinės paramos ir emigrantų į Lietuvą siunčiamos lėšos. 2013 metais ES fondų lėšų einamųjų pervedimų į Lietuvą, palyginti su 2012 metais, sumažėjo 4,5 procento, o privačių asmenų padidėjo 33,8 procento.

Bendras einamųjų pervedimų balanso perviršis padidėjo 1,7 mlrd. litų (1,5 karto).

Paslaugų balanso perteklius 2013 metais padidėjo 28,7 procento – daugiausia dėl augančio transportavimo, ypač kelių transportu, paslaugų eksporto, taip pat gerėjančio kelionių balanso, rodančio augantį atvykstantįjį turizmą Lietuvoje.

Bendras 2013 metų pajamų balanso deficitas, palyginti su 2012 metais, sumažėjo apie 2 procentus. Minėtu laikotarpiu investicijų pajamų balanso deficitas mažėjo 27,9 mln. litų (0,6 procento) dėl mažėjusių deficitinių portfelinių ir kitų investicijų pajamų balansų, tačiau darbo pajamų balanso perviršis padidėjo 65,1 mln. litų (48,7 procento). Sukauptas einamosios sąskaitos perteklius leido Lietuvai didinti investicijas užsienyje ir mažinti išorės įsipareigojimus. Ypač aktyviai Vyriausybė skolinosi vidaus rinkoje, tai yra 2013 metų Vyriausybės skolinimosi programoje numatytas užsienio įsipareigojimų mažinimas didino neigiamą portfelinių investicijų srautą. Grynasis tiesioginių investicijų srautas buvo teigiamas (1,1 mlrd. litų) ir susidarė dėl užsienio kapitalo įmonių sukauptų reinvesticijų Lietuvoje ir sumažėjusių Lietuvos įmonių investicijų užsienyje.

Bankų užsienio įsipareigojimai mažėjo panašiai kaip prieš metus, tačiau ne taip sparčiai kaip 2009–2010 metais. Nemenką dalį neigiamų finansinės sąskaitos srautų padengė teigiami kapitalo ir dėl oficialiųjų atsargų pokyčio susidarę teigiami grynieji srautai (atitinkamai 2,2 ir 1,4 mlrd. litų). Kapitalo srautus daugiausia formavo ES struktūrinės paramos teikiami neatlygintini kapitalo pervedimai, o oficialiosios tarptautinės atsargos daugiausia mažėjo dėl Lietuvos banke laikomo valdžios indėlio pokyčio.

Bendroji užsienio skola 2013 metais buvo apie 5,4 mlrd. litų, arba 6,4 procento mažesnė nei 2012 metais. Bendrosios užsienio skolos santykis su BVP buvo mažesnis nei 2012 metais ir sudarė apie 67,2 procento. Valdžios skola mažėjo – nuo 47,1 procento bendrosios šalies užsienio skolos 2012 metų pabaigoje iki 45 procentų 2013 metų pabaigoje. Mažėjant bendrai skolai, palūkanų už valdžios skolą taip pat sumokėta šiek tiek mažiau. Palūkanos už išorės skolą 2013 metais buvo 13 procentų mažesnės nei 2012 metais.

Tikėtina, kad vidaus paklausos – ypač investicijų – svarba šalies ūkio plėtrai vis didės, o importas augs labiau už eksportą, todėl vidutiniu laikotarpiu einamosios sąskaitos balanso pertekliaus turėtų nelikti.

5 lentelė. Sektorių balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	3,8	0,6	-1,1	-1,2	-1,9
iš jo:						
prekių ir paslaugų balansas		1,1	-0,9	-2,3	-2,4	-3,1
pajamų ir pervedimų balansas*		0,4	-0,3	-0,7	-0,7	-0,7
kapitalo sąskaita*		2,3	1,8	1,9	1,9	1,9
2. Privataus sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)		5,9	2,5	-0,2	-1,3	-3,0
3. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)	B.9N	-2,1	-1,9	-0,9	0,1	1,1
4. Statistinis neatitikimas		0	0	0	0	0

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos bankas*

ŠEŠTASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS VEIKSNIAI

13. Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ES – ir toliau pagrindinis ekonominės raidos scenarijaus kitimo rizikos veiksnys. Ar išsipildys Programoje pateiktas ekonominės raidos scenarijus, priklauso ir nuo šių prielaidų: ES paramos naudojimas 2014 metais padidės tiek, kiek suplanuota; ilgalaikių palūkanų už paskolas nacionaline valiuta normos tvariai išliks priimtino investuotojams į gamybos pajėgumus ir vartotojams lygio; bus laiku įgyvendintos priemonės struktūrinio ESD rizikai neutralizuoti.

Neigiamą įtaką ūkio raidai gali turėti ir sparčiau, nei numatyta, brangstanti nafta. Šių rizikų poveikį reikėtų švelninti – įgyvendinant Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybę derėtų teikti toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai mažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importuojamų iš trečiųjų šalių energijos išteklių ir persiorientuoti eksportuotojams – pasitraukti iš didelės politinės rizikos šalių.

ES paramos lėšų naudojimo planų nuokrypis koreguotų BVP augimą. Vertinant nuokrypio poveikį BVP, vadovaujamosi prielaida, kad BVP korekcija būtų lygi pusei ES paramos lėšų, kurios panaudotos / nepanaudotos nukrypstant nuo plano.

Per pastaruosius 20 metų Lietuvos ūkio ryšiai su Rusija labai susilpnėjo, Lietuvos eksportas ganėtinais diversifikuotas, o lietuviškos kilmės prekių eksportas į Rusiją 2013 metais sudarė tik 4,8 procento viso lietuviškos kilmės prekių eksporto, arba 2,1 procento BVP. Reeksportas į Rusiją sudarė 12 procentų BVP.

Neigiama rizika numatomam ekonominės raidos scenarijui kyla dėl neaiškios geopolitinės padėties. Tačiau Programos rengimo metu turimais duomenimis, šios rizikos pesimistinis variantas mažai tikėtinas. Informacija, susijusi su šia rizika, nuolat stebima ir vertinama.

Ankstesnių Rusijos krizių patirtis rodo, kad Lietuvos verslininkai sugebėdavo per 15–18 mėnesių surasti naujas eksporto rinkas, todėl Rusijos rinkos netekimo poveikis būtų trumpalaikis.

Galima ir teigiama rizika, kad ūkio plėtra bus spartesnė, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje, jeigu ES verslo pasitikėjimas didės sparčiau, nei numatyta Europos Komisijos 2014 metų žiemos prognozėse. ESD blogėjimo riziką gali iš esmės sušvelninti spartesnis, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje, eksporto augimas.

III SKYRIUS VALSTYBĖS FINANSAI

PIRMASIS SKIRSNIS FINANSŲ POLITIKOS STRATEGIJA

14. Pagrindinis Vyriausybės 2012–2016 metų veiklos tikslas yra Lietuvos ekonomikos augimas. Šį tikslą galima pasiekti vykdant aktyvią investicinę ir mokestinę darbo vietų kūrimo, taigi ir emigracijos mažinimo, politiką. Vienas jos įrankių – ekonominiais prioritetais pagrįsta investicijų strategija. Visų pirma turi būti investuojama į pramonės, varomosios ūkio jėgos, efektyvumo didinimą ir plėtrą. Turi atsigausti smulkusis ir vidutinis verslas.

Sumažinus 2013 metais valdžios sektoriaus deficitą iki 2,1 procento BVP – 0,4 procentinio punkto daugiau, nei numatyta Lietuvos konvergencijos 2013 metų programoje, valdžios sektoriaus finansai bus konsoliduojami toliau siekiant naujo vidutinio laikotarpio tikslo. Nustatomas vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis deficitas nebūtų didesnis už 1 procentą BVP. Jį numatoma pasiekti 2015 metais.

Bus sudarytos tokios sąlygos, kad 2015–2017 metais valdžios sektoriaus balanso rodiklis gerėtų apie vieną procentinį punktą BVP kasmet, kaip numatyta Fiskalinės drausmės įstatyme, ir 2017 metais pasiektų 1,1 procento BVP perteklių.

15. Suvokiant, kad šalies makroekonominis stabilumas – gyvenimo lygio kilimo garantas, bus vykdoma apdairi biudžeto politika, užtikrinama griežta viešųjų finansų sistemos kontrolė ir ilgalaikis valdžios sektoriaus finansų tvarumas. Siekiant toliau konsoliduoti viešuosius finansus, nustatomi šie vidutinio laikotarpio makroekonominės politikos prioritetai:

15.1. derinti vykdomą fiskalinę politiką su socialinės politikos prioritetais;

15.2. skatinti toliau vykdyti pradėtas energetikos reformas;

15.3. toliau vykdyti ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą užtikrinančias pensijų ir sveikatos apsaugos sistemų, kitas Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas;

15.4. sudaryti palankias sąlygas didinti darbo našumą, ekonomikos konkurencingumą, pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų, sėkmingai įgyvendinti ES sanglaudos politiką;

15.5. didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir ilgalaikėmis ūkio plėtrą užtikrinančiomis fiskalinės drausmės taisyklėmis; laikytis taisyklės, kad esant tinkamoms ekonominėms sąlygoms būtų reguliariai kaupiamas stabilizavimo rezervas, naudojant dalį valstybės turto privatizavimo lėšų, mokestinių ir kitų įplaukų; nustatyti stabilizavimo fondo lėšų naudojimo atsižvelgiant į ūkio ciklo būklę tvarką;

15.6. tobulinti Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (toliau – valstybės biudžetas) vidutinio laikotarpio planavimo sistemą; efektyviau valdyti valstybės finansus, siekti naudoti kaupimo principu pagrįstos viešojo sektoriaus finansų apskaitos duomenis;

15.7. valstybės biudžeto išlaidų taupymą grįsti konkrečiais prioritetais; kai kurioms sritims (pavyzdžiui, investicijoms, moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai) valstybės biudžeto išlaidos neturi būti mažinamos (o krašto apsaugai palaipsniui didinamos stengiantis iki 2020 metų pasiekti 2 procentus BVP), tačiau lėšos turi būti naudojamos racionaliau; atkūrus tvarų ekonomikos augimą, pagal prioritetus didinti finansavimą sritims, kurios užtikrina gyventojams trūkstamų paslaugų teikimą ir kuria naujas darbo vietas;

15.8. tęsti kompleksinę mokesčių sistemos persvarstymą, ypač daug dėmesio skirti darbo pajamų apmokestinimo, lengvatinių PVM tarifų peržiūrai; galimi pakeitimai turėtų būti modeliuojami taip, kad dėl to nelėtėtų valdžios sektoriaus deficito mažėjimas;

15.9. pažaboti šešėlinį verslą, sustiprinti kovą su korupcija, ypač daug dėmesio skirti kovai su kontrabanda – persvarstyti teisės aktus, prireikus reformuoti atitinkamas valstybės įstaigas, sukurti veiksmingą pareigūnų skatinimo sistemą, didinti valstybės biudžeto pajamas, taikant griežtas priemones šešėlinei ekonomikai mažinti; tuo tikslu įgyvendinti tiek teises, tiek praktines kontroliuojančiųjų institucijų priemones.

16. Lietuva, siekdama išlaikyti rinkų pasitikėjimą sėkminga jos ūkio plėtra, fiskalinės politikos srityje toliau sudarys palankias sąlygas didinti darbo našumą, skatins investicijas, kurs verslui palankią aplinką, užtikrins racionalų valstybės lėšų, skirtų investicijoms, naudojimą. Papildomos valdžios sektoriaus pajamos ir nepanaudotos planinės išlaidos bus skirtos valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims vykdyti ir priemonėms, užtikrinančioms ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą, įgyvendinti.

Planuojamos 2015–2017 metų priemonės struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims vykdyti

17. 2015–2017 metų struktūriniais postūmiais užtikrinti planuojamos papildomos struktūrinės priemonės, kurių vertė – ne mažiau kaip 0,5 procento BVP, pirmenybę teikiant ekonomikos augimui ir užtikrinant augimui palankų fiskalinį konsolidavimą. Prioritetas bus teikiamas šešėlinės ekonomikos pažabojimui. Tai bus vykdoma trimis kryptimis: gerinant akcizų ir PVM administravimą ir mažinant neapskaitytų pajamų (taip pat ir neapskaityto darbo užmokesčio) mastą. Tuo tikslu jau parengti Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo ir garantijų sistemą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimų projektai.

18. Jeigu 2015–2017 metų struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims, nurodytoms 9 lentelės 10 eilutėje, įvykdyti pritrūktų prioritetinių priemonių, gali būti taikomos šios papildomos priemonės:

18.1. toliau mažinti BVP dalį, kurią sudaro valdžios sektoriaus išlaidos, ir (arba) keisti taikomus mokesčius, kai to prireiktų pajamų netektims kompensuoti arba deficito mažėjimo tendencijoms išlaikyti, jeigu išlaidos augtų sparčiau nei ūkio potencialas;

18.2. toliau įgyvendinti ES *acquis* akcizų srityje;

18.3. siekiant labiau subalansuoti atskirų alkoholinių gėrimų grupių apmokestinimą, persvarstyti akcizų tarifus alkoholiniams gėrimams;

18.4. persvarstyti turto mokesčių bazę – padidinti mokestinių pajamų dalį, kurią sudaro turto mokesčiai, siekiant užkirsti kelią nekilnojamojo turto burbulams ir taikyti apmokestinimo progresyvumą;

18.5. persvarstyti aplinkosaugos mokesčių bazę – padidinti mokestinių pajamų dalį, kurią sudaro šie mokesčiai, siekiant aplinkosauginių tikslų.

ANTRASIS SKIRSNIS
VALSTYBĖS BIUDŽETO POVEIKIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO VALDŽIOS SEKTORIAUS
BALANSO RODIKLIO TIKSLAMS

19. Valdžios sektoriaus finansų struktūra 2014–2017 metais, palyginti su 2013 metais, labiausiai pakis dėl išlaidų socialinėms išmokoms augimo ribojimo: išlaidos augs lėčiau už nominalųjį BVP. Šiuo metu nėra pakankamai duomenų apie naują daugiametę finansinę programą ir jos įgyvendinimo planus, todėl remiantis prielaida tikėtina, kad 2014–2020 metais daugiametė finansinė programa atitiks daugiametes tendencijas, o BVP dalis, kurią sudaro bendrasis kapitalas, 2014–2017 metais bus maždaug 1,5 procentiniu punktu mažesnė negu 2013 metais. Kadangi nuo 2014 metų sparčiau didės darbo užmokestis ir kitos mokestinės bazės, susidarys sąlygos didėti kompensacijoms darbuotojams ir tarpiniam vartojimui valdžios sektoriuje: šių išlaidų augimas užtikrins stabilią jų sudaromą BVP dalį.

Programoje valdžios sektoriaus finansų projekcijos iš esmės kinta dėl išlaidų augimo ribojimo taisyklių taikymo, kaip numatyta Fiskalinės drausmės įstatyme, 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) ir 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 89).

6 lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2013–2017 metais*

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2013 metais (mln. litų)	BVP procentas				
			2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)							
1. Valdžios sektorius	S.13	-2 536,2	-2,1	-1,9	-0,9	0,1	1,1
2. Centrinė valdžia	S.1311	-979,2	-0,8	-0,8	-0,3	0,3	0,8
3. Regioninė valdžia	S.1312	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
4. Vietinė valdžia	S.1313	-330,2	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
5. Socialinio draudimo fondų biudžetai	S.1314	-1 226,8	-1,0	-1,0	-0,4	0,1	0,5
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	TR	38 541,4	32,3	32,3	32,0	31,2	31,2
7. Visos išlaidos	TE	41 077,6	34,4	34,2	32,9	31,1	30,1
8. Grynasis skolinimas / skolinimasis	PDP B.9	-2 536,2	-2,1	-1,9	-0,9	0,1	1,1
9. Palūkanos	PDP D.41	1 996,8	1,7	1,8	1,6	1,5	1,4
10. Pirminis balansas		-539,4	-0,5	-0,1	0,7	1,6	2,5
11. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės			0,27	-0,09	-0,08	-0,08	0,00

Pajamos							
12. Pajamos iš mokesčių (12=12a+12b+12c)		19 155,7	16,0	16,1	16,0	15,9	15,8
12a. Gamybos ir importo mokesčiai	D.2	13 133,5	11,0	11,1	11,0	10,9	10,8
12b. Einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai	D.5	6 017,7	5,0	5,0	5,1	5,1	5,1
12c. Kapitalo mokesčiai	D.91	4,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Socialinės įmokos	D.61	13 424,0	11,2	11,4	11,6	11,6	11,6
14. Nuosavybės pajamos	D.4	398,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
15. Kitos		5 563,3	4,7	4,4	4,1	3,4	3,4
16=6. Visos pajamos	TR	38 541,4	32,3	32,3	32,0	31,2	31,2
Mokesčių našta (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		32 519,6	27,2	27,6	27,6	27,5	27,4
Išlaidos							
17. Kompensacijos darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1+P.2	17 119,2	14,3	14,3	14,3	14,3	14,1
17a. Kompensacijos darbuotojams	D.1	11 453,8	9,6	9,6	9,5	9,6	9,4
17b. Tarpinis vartojimas	P.2	5 665,4	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7
18. Socialinės išmokos (18=18a+18b)		15 563,9	13,0	12,9	12,4	11,9	11,1
iš jų nedarbo socialinio draudimo išmoka	D.621+ D.624	248,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
18a. Socialinės išmokos natūra	D.6311, D.63121, D.63131	2 041,5	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5
18b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	13 522,4	11,3	11,2	10,7	10,3	9,7
19=9. Palūkanos	PDP D.41	1 996,8	1,7	1,8	1,6	1,5	1,4
20. Subsidijos	D.3	399,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
21. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	4 092,7	3,4	3,5	3,1	1,9	1,9
22. Kitos		1 905,9	1,6	1,5	1,3	1,3	1,2
23=7. Visos išlaidos	TE	41 077,6	34,4	34,2	32,9	31,1	30,1
Galutinio vartojimo išlaidos	P.3	20 182,0	16,9	16,6	16,4	16,2	15,8

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

* Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

7 lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos 2013–2017 metais

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2013 metais (mln. litų)	BVP procentas				
		2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. Visos pajamos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	38 541,4	32,3	32,3	32,0	31,2	31,2
2. Visos išlaidos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	41 077,6	34,4	34,2	32,9	31,1	30,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

8 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, kurios neturėtų būti įtrauktos į išlaidų kontrolinę užduotį

	Rodiklio reikšmė 2013 metais (mln. litų)	BVP procentas				
		2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. Išlaidos ES programoms, visiškai atitinkančios ES fondų pajamas	5 166,1	4,3	4,6	4,2	2,9	3,1
2. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos	57,9	0,05	0,03	0,01	0,00	-0,01
3. Diskrecinių priemonių pajamų srityje efektas	-35	-0,03	-0,13	0,08	0,02	0,02
4. Įstatymų numatytas pajamų padidėjimas	0	0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

Nedarbo išmokų išlaidų nediskreciniai pokyčiai 2013 metais sudarė apie 57,9 mln. litų, arba 0,05 procento BVP. Nedarbo išmokos vidutiniu laikotarpiu stabilizuosis dėl palankesnės padėties darbo rinkoje. Ciklinėms nedarbo išmokoms įvertinti naudotasi prielaidomis dėl struktūrinio Lietuvos nedarbo lygio, kuris atitinka produkcijos atotrūkį, pateiktą Programos 22 punkte. Lyginant 2013–2017 metų struktūrinį nedarbo lygį su projektuojamu 2013–2016 metų nedarbo lygiu, įvertinta ciklinė nedarbo išmokų dedamoji. Nedarbo išmokų pagal valstybės funkcijų klasifikatorių (kodas CG1005) 2013–2017 metų projekcijos apskaičiuotos atsižvelgiant į daugiamečių nedarbo išmokų ir BVP santykio vidurkį.

Vidutiniu laikotarpiu valdžios sektoriaus pajamos (BVP procentais) mažės dėl mažėjančio ES struktūrinių fondų lėšų naudojimo: 2016 ir 2017 metais jos bus mažiausios – 31,2 procento BVP. BVP dalis, kurią sudaro pajamos iš netiesioginių mokesčių, 2014–2017 metais tolydžiai mažės nuo 11,1 iki 10,8 procento BVP, nes pajamos iš akcizų didės lėčiau nei nominalus BVP. Pajamos iš tiesioginių mokesčių 2014–2017 metais svyruos apie 5–5,1 procento BVP.

Įvykdyta 2013 metais pensijų kaupimo sistemos reforma leis pasirengti mažinti numatomą 2060 metų valdžios sektoriaus skolą. Ji plačiau aprašyta Programos 44 punkte.

Pensijų sistemos reformai įgyvendinti 2013 metais skirtų mokestinių pajamų dalis, pervesta į privačius pensijų fondus, sudarė apie 0,4 procento BVP.

Palūkanų išlaidos, kaip BVP dalis, 2013 metais sudarė 1,7 procento BVP. 2017 metais jos sumažės iki 1,5 procento BVP.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas lėtės dėl pasibaigiančios 2007–2013 metų finansinės programos, o vėliau – dėl susiformavusių daugiamečių finansinės programos lėšų naudojimo daugiamečių tendencijų.

Valdžios sektoriaus subsektorių balansai

20. Socialinio draudimo fondų subsektoriaus balansas 2013 metais pagerėjo 756,7 mln. litų – deficitas siekė 1 procentą BVP.

Vietos valdžios subsektoriaus 2013 metų deficitas sudarė 0,3 procento BVP.

48,4 procento valdžios sektoriaus deficito 2013 metais sudarė socialinio draudimo fondų subsektoriaus deficitas. Centrinės valdžios ir socialinio draudimo fondų subsektorių deficito mažėjimas 2014–2017 metais turės lemti viso valdžios sektoriaus deficito pakeitimą pertekliumi vidutiniu laikotarpiu.

Duomenys, pateikti 9 lentelėje, rodo, kad 2014–2017 metais vidutiniškai kasmet valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas mažės apie 0,7 procento BVP dėl Fiskalinės drausmės įstatyme nustatytos išlaidų augimo ribojimo taisyklės taikymo.

TREČIASIS SKIRSNIS STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS DEFICITAS IR FISKALINĖS POLITIKOS TĘSTINUMAS

21. 2013 metų struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas sumažėjo 1,1 procentinio punkto BVP ir sudarė 1,7 procento BVP. Dėl Fiskalinės drausmės įstatyme nustatytos išlaidų augimo ribojimo taisyklės ir struktūrinių pajamų didinimo priemonių taikymo struktūrinis valdžios sektoriaus rodiklis 2017 metais pagerės iki 0,9 procento BVP pertekliaus. Norint įgyvendinti šiuos planus, būtina toliau ryžtingai spartinti struktūrines reformas ir vykdyti struktūrines pajamų ir išlaidų priemones.

Skaičiuojant struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį, atsižvelgta į 3 vienkartines ir laikinas priemones: laikiną pelno mokesčio lengvatą, vienkartines Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai išlaidas ir laikiną įmokų į pensijų fondus sumažinimą.

Dėl pelno mokesčio lengvatos, leidžiančios laikinai apmokestinamąjį pelną mažinti išlaidomis, skirtomis nustatytus reikalavimus atitinkančioms investicijoms, valstybės biudžetas laikinai negauna apie 110 mln. litų kasmetinių pajamų. Ši laikina lengvata pradėta taikyti 2009 metais ir jos galiojimas baigsis 2018 metais. Dėl vienkartinių Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai išlaidų 2013 metų valdžios sektoriaus išlaidos padidėjo apie 171 mln. litų, 2012 metų – apie 34 mln. litų, o 2014 metų – apie 10 mln. litų. Dėl laikino įmokų į pensijų fondus sumažinimo 2009 metais iki 2013 metų valdžios sektorius gaudavo nuo 557 iki 604 mln. litų papildomų pajamų.

Vykdamas Stabilumo ir augimo pakto nuostatas, valdžios sektoriaus struktūrinio balanso rodiklio postūmiai 2014 metais sudarys apie 0,5 procento BVP, 2015 metais – 0,6 procento BVP, 2016 metais – 0,8 procento BVP.

Tokio struktūrinių postūmių išdėstymo pakaks tam, kad planuotu laiku, 2016 metais, būtų pasiekta vidutinio laikotarpio tikslo riba: struktūrinis valdžios sektoriaus balanso rodiklis turi būti geresnis nei 0,5 procento BVP deficitais.

Gamybos apimtys atotrūkio įvertinimas

22. BVP ciklui apskaičiuoti taikytas *Hodrick Prescott* (toliau – HP) filtro metodas. Gauti rezultatai rodo, kad 2014–2016 metais gamybos atotrūkis nuo potencialo bus neigiamas. Gamybos atotrūkis sudarys -2,3 procento 2014 metais, -1,1 procento 2015 metais, -0,3 procento 2016 metais ir 0,8 procento 2017 metais.

Dėl trumpų duomenų eilučių ir struktūrinių pokyčių, taikant HP filtro metodą ar gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAWRU* koncepcija), Lietuvos gamybos atotrūkis nuo potencialo vertinamas netiksliai. Pagal gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAWRU* koncepcija) gautos išvados dėl trumpų duomenų eilučių, patikimų duomenų stokos ir struktūrinių lūžių gausos vis dar laikinai nepriimtinos. Taikant *NAWRU* skaičiavimo metodiką negalima įvertinti struktūrinių pokyčių. Pirma, sparti 2006–2007 metų statybos plėtra neįprastai skatino ciklinį nedarbo mažėjimą, kurį pagal *NAWRU* skaičiavimo metodiką galima buvo vertinti kaip ilgalaikį. Antra, bendra Europos darbo rinka veiks ciklinius užimtumo pokyčius: integracija mažins ciklinį nedarbą, nes tikėtina, kad dalis netekusiųjų darbo emigruos. Ciklinis nedarbas galėjo virsti nuolatiniu darbo jėgos mažėjimu, tačiau šiuo metu nėra patikimo metodo jį įvertinti. Kita vertus, vidutinis darbo užmokesčio augimas, 2013 metų antrąjį pusmetį pradėjęs viršyti produktyvumo augimą, rodo, kad 2014 metais ūkio būklė turės požymių, būdingų „geriems laikams“ ir dėl to nuo 2015 metų būtų tikslinga struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį gerinti labiau nei 0,5 procento BVP.

9 lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. BVP augimas / grandine susietos apimties augimas		3,3	3,4	4,3	4,0	4,3
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)	PDP B.9	-2,1	-1,9	-0,9	0,1	1,1
3. Palūkanos	PDP D.41	1,7	1,8	1,6	1,5	1,4
4. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		0,27	-0,09	-0,08	-0,08	0,00
5. Potencialus BVP augimas, procentais		2,8	2,9	3,0	3,2	3,2
iš jo:						
darbo jėga		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
kapitalas		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
technologinė pažanga		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
6. Gamybos apimties atotrūkis		-2,8	-2,3	-1,1	-0,3	0,8
7. Ciklinė biudžeto dedamoji		-0,7	-0,6	-0,3	-0,1	0,2
8. Balansas, pakoreguotas pagal ciklą (2–7)		-1,4	-1,3	-0,6	0,2	0,9
9. Pirminis balansas, pakoreguotas pagal ciklą (8+3)		0,3	0,5	0,9	1,6	2,4
10. Struktūrinis balansas (8–4)		-1,7	-1,2	-0,6	0,2	0,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

KETVIRTASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLOS DYDIS IR KITIMAS

23. Valdžios sektoriaus skola, atsižvelgiant į taikytas išvestines finansines priemones, 2013 metų pabaigoje sudarė 39,4 procento BVP (2012 metais – 40,5 procento). Centrinės valdžios sektoriaus skolos struktūra nekelia grėsmės valstybės finansams. Trumpalaikiai įsipareigojimai pagal likutinę trukmę 2013 metų pabaigoje sudarė 11 procentų, vidutinė svertinė likutinė skolos trukmė buvo 4,9 metų. Skola už kintamąsias palūkanų normas, įvertinus išvestines finansines priemones, sudarė 0,9 procento visos skolos. Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola denominuota litais ir eurais 100 procentų.

10 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje	39,4	41,6*	40,7*	35,3	34,8
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	1,0	2,1	-0,9	-5,4	-0,6
Valdžios sektoriaus skolą lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	-0,5	-0,1	0,7	1,6	2,5
4. Palūkanos	1,7	1,8	1,6	1,5	1,4
5. Skolos pokyčio tikslinimas	1,9	2,2	1,0	-2,6	3,0
iš jo:					
skirtumas tarp srautų ir įsipareigojimų	–	–	–	–	–
finansinio turto grynasis kaupimas, iš jo privatizavimo pajamos	0	0	0	0	0
numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)	4,5	4,7	4,0	3,9	4,4
kiti svarbūs veiksniai, lemiantys valdžios sektoriaus skolą	–	–	–	–	–
6. Likvidus finansinis turtas	–	–	–	–	–
7. Grynoji skola (7=1–6)	–	–	–	–	–
8. Skolos amortizavimas nuo praėjusių metų pabaigos	–	–	–	–	–
9. Skolos procentinė dalis, denominuota užsienio valiuta	–	–	–	–	–
10. Vidutinis skolos terminas	–	–	–	–	–

Šaltinis – Finansų ministerija

* Jeigu neatsižvelgtume į galimą lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti išperkant euroobligacijų emisijas, valdžios sektoriaus skola 2014 metų pabaigoje sudarytų 38,8 procento BVP, 2015 metų pabaigoje – 38,1 procento BVP, 2017 metų pabaigoje – 31,7 procento BVP.

24. Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi ir skolos valdymo uždaviniai:

24.1. siekti priimtinos palūkanų normų kitimo, perfinansavimo ir valiutų kursų pokyčių rizikos, laikantis nustatytų ir tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų;

24.2. taikyti perfinansavimo rizikos valdymo priemonės išperkant didelės apimties (1 mlrd. eurų ekvivalento ir didesnes) euroobligacijų emisijas, tokias kaip išankstinis euroobligacijų išpirkimas (angl. *buy-back*), Vyriausybės vertybinių popierių (toliau – VVP) keitimas (angl. *exchange*), išankstinis finansinių išteklių kaupimas ar šių priemonių derinys;

24.3. didinti vidaus skolos sudaromą visos skolos valstybės vardu dalį ir ilginti vidaus skolos trukmę;

24.4. plėtoti ir palaikyti efektyvią ir likvidžią vidaus VVP rinką;

24.5. skolinantis užsienio kapitalo rinkose, vykdyti likvidžias VVP emisijas.

IV SKYRIUS BIUDŽETO RODIKLIŲ JAUTRUMO ANALIZĖ IR PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

PIRMASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS ASPEKTAI IR JŲ POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

25. Vidutiniu laikotarpiu rinkoje 1 procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotosioms palūkanų normoms, mokėtinos palūkanos už centrinės valdžios skolinimąsi 2014–2017 metais padidėtų atitinkamai 22 mln. litų, 105 mln. litų, 146 mln. litų ir 181 mln. litų, tai yra vidutiniškai 0,1 procento BVP.

Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola (įskaitant mokamas palūkanas) denominuota litais ir eurais 100 procentų, taigi valiutų kursų pokyčiai neturi įtakos centrinės valdžios palūkanų įmokoms.

Ekonominės raidos scenarijus, numatantis, kad pavyks išlaikyti ūkio augimą, priklauso nuo struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos. Svarbiausia ekonominės raidos scenarijaus įgyvendinimo sąlyga – struktūrinės reformos, mažinančios energetinę priklausomybę nuo mineralinio kuro. Jeigu ši prielaida nepasitvirtintų, yra rizika, kad grįžus vartotojų ir verslininkų pasitikėjimui didėtų importas ir vėl keliais procentiniais punktais BVP augtų ESD, didinsiantis palūkanų priedus už riziką ir slopinsiantis BVP potencialo augimą. Tokiu atveju valdžios sektoriaus konsolidavimas būtų pagrįstas mažesniais privataus sektoriaus ištekliais.

Kita vertus, yra pozityvi rizika, kad keliais procentiniais punktais sparčiau augs ekonomika. Pasiekus Vyriausybės 2013 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 878 patvirtintos Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos tikslus ir įgyvendinus Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane, patvirtintame Vyriausybės 2014 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 204, numatytas priemones, BVP vidutiniu laikotarpiu per metus augtų vidutiniškai 5 procentiniais punktais sparčiau, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje.

2014 metų neigiama ir teigiama rizika, kad gali būti nukrypta nuo ekonominės raidos scenarijaus, yra subalansuota.

ANTRASIS SKIRSNIS FISKALINĖ RIZIKA

26. Projektuojami pagrindiniai fiskalinės rizikos šaltiniai yra šie: indėlių draudimas, valstybės garantijos, bankų sistemos finansinio stabilumo užtikrinimas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų ir sprendimų įgyvendinimas taip pat vertintinas kaip nestructūrinis fiskalinės rizikos šaltinis.

Indėlių draudimas

27. Lietuvos indėlių draudimo sistema atitinka ES teisės aktų šios srities reikalavimus. Visa draudžiamų indėlių suma 2013 m. gruodžio 31 d. buvo 41 775,3 mln. litų, visa galimų draudimo išmokų suma iki minėtos datos – 31 367,6 mln. litų.

Lietuvos bankas 2013 m. sausio 24 d. pripažino Nacionalinę kredito uniją ir kredito uniją „Švyturio taupomoji kasa“ nemokiomis. Šių kredito unijų indėlininkams išmokėtos draudimo išmokos, iš viso 139 mln. litų. Lietuvos banko valdyba 2013 m. vasario 18 d. pripažino akcinę bendrovę Ūkio banką nemokiu ir, remdamasi tuo, kad banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimas kitam bankui leistų labiau išlaikyti indėlininkų pasitikėjimą bankų sistemos stabilumu, patikimumu ir kitaip apsaugoti viešuosius interesus nei tuo atveju, jeigu akcinė bendrovė Ūkio bankas būtų likviduotas dėl bankroto, pritarė šio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimui kitam bankui. Vyriausybės 2013 m. vasario 20 d. nutarimu Nr. 153 „Dėl valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ dalyvavimo banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimo finansavime“ pritarta, kad valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ dalyvautų akcinės bendrovės Ūkio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimo finansavime Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo 121 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatytu būdu, ir šiuo tikslu nuspręsta suteikti jai iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų iki 800 mln. litų paskolą; vėliau iš Indėlių draudimo fondo lėšų šiam sandoriui finansuoti papildomai pervesta 128,5 mln. litų.

Lietuvos bankas 2013 m. gegužės 9 d. atšaukė kredito unijos „Laikinosios sostinės kreditas“ licenciją, bendra draudimo išmokų suma jos indėlininkams sudarė 23,3 mln. litų.

Lietuvos banko valdyba 2014 m. sausio 17 d. nemokia pripažino didžiausią pagal bendrą indėlių sumą kredito uniją „Vilniaus taupomoji kasa“ ir visam laikui atšaukė jai išduotą kredito unijos licenciją. Valstybės įmonei „Indėlių ir investicijų draudimas“ indėlių draudimo išmokoms išmokėti šios kredito unijos indėlininkams prirėkė 235 mln. litų.

Šiuo metu tenkinami valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ kreditoriniai reikalavimai pagal teismų patvirtintus bankrutavusių finansų įstaigų atsiskaitymo su kreditoriais planus. Iki 2014 metų vasario pabaigos iš akcinės bendrovės banko SNORAS susigrąžinta 760 mln. litų, iš kredito unijų – dar 23,6 mln. litų. Su akcinės bendrovės banko SNORAS bankroto administratoriumi derinamas tolesnis pinigų draudimo įmonei grąžinimo planas. Per mėnesį valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ surenka beveik 14 mln. litų indėlių draudimo įmokų, o nuolat didėjantys draudžiamų indėlių likučiai leidžia prognozuoti, kad įmonės pajamos iš indėlių draudimo įmokų išliks stabilios. Valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ paskolos likutis Finansų ministerijai 2014 m. vasario 28 d. sudarė 2 509 mln. litų. Gaunamos įmonės lėšos nuolat pervedamos Finansų ministerijai paskoloms grąžinti, todėl paskolos likutis 2014 m. balandžio 4 d. sumažėjo iki 2 378 mln. litų.

Valstybės garantijos

28. Valstybės garantuojamų paskolų portfelis 2013 metų pabaigoje sudarė 0,8 procento BVP. Atsižvelgiant į 2014 metais numatomas suteikti garantijas, tarp jų dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme nurodytų valstybės remiamų paskolų, taip pat įgyvendinamo suskystintų gamtinių dujų terminalo projekto, numatoma, kad valstybės garantuota skola padidės iki 1,2 procento BVP.

11 lentelė. Priklausantys nuo aplinkybių įsipareigojimai

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas	
	2013 metai	2014 metai
Valstybės garantijos	0,8	1,2
iš jų susijusios su finansų sektoriumi	0	–

Šaltinis – Finansų ministerija

Finansinio stabilumo užtikrinimas

29. Stiprinant finansinį stabilumą, 2014 metais numatoma patvirtinti Lietuvos banko įstatymo pakeitimus, kurie Lietuvos bankui suteiks makroprudencinės politikos formavimo ir vykdymo Lietuvoje įgaliojimus. Makroprudencinės politikos tikslas – prisidėti prie finansų sistemos stabilumo apsaugos, įskaitant finansų sistemos atsparumo stiprinimą ir sisteminės rizikos mažinimą, taip užtikrinti tvarų finansų sektoriaus įnašą į ekonomikos augimą. Lietuvos bankas, formuodamas ir vykdydamas makroprudencinę politiką, taikys teisės aktuose nustatytas makroprudencinės politikos priemones, reikalingas Lietuvos banko formuojamos ir vykdomos makroprudencinės politikos tikslui pasiekti ir nustatančias finansų sistemai arba atskiroms finansų įstaigoms taikomus reikalavimus, kad būtų užkirstas kelias šalies finansų sistemos stabilumui kylančiai grėsmei arba ji būtų sumažinta.

Siekiant užtikrinti kredito įstaigų stabilumą, didinti kredito įstaigų sektoriaus atsparumą ir užtikrinti tolesnį ekonomikos finansavimą, 2014 metais numatoma persvarstyti bankų veiklos reikalavimus, tarp jų rizikos valdymo, kapitalo pakankumo, informacijos atskleidimo reikalavimus.

Siekiant didinti finansinį stabilumą, 2014 metais numatoma priimti Lietuvos Respublikos kreditų unijų įstatymo pakeitimus, kurie padėtų užtikrinti saugią ir patikimą kredito unijų veiklą, – nustatyti tinkamą pusiausvyrą tarp kredito unijų veiklos plėtros ir galimybių amortizuoti su rizikos prisiėmimu susijusius nuostolius. Naujos įstatymo nuostatos dėl kredito unijų kapitalo stiprinimo, rizikos apribojimų, valdymo ir priežiūros stiprinimo, administracinės naštos kredito unijoms mažinimo, galimybės kredito unijoms teikti daugiau finansinių paslaugų didesniai asmenų skaičiui leis gerokai pakeisti kredito unijų veiklos reguliavimą.

Siekiant skatinti finansų rinkų plėtrą ir didinti jų stabilumą, numatoma tobulinti šią sritį reglamentuojančius teisės aktus, atsižvelgiant į ES teisės aktų nuostatas. Bus siekiama užtikrinti geresnę indėlių apsaugą – tobulinti indėlių garantijų sistemas. Bus tobulinama finansinių krizių prevencijos, ankstyvosios intervencijos, kredito įstaigų pertvarkymo ir likvidavimo srities teisinė bazė. Siekiant prisidėti prie didesnio finansinio stabilumo, užtikrinti didesnę pasitikėjimą kredito įstaigų ir kitų viešojo intereso įmonių teikiamomis finansinėmis ataskaitomis, bus pradėta viešojo intereso įmonių auditą atliekančių auditorių ir audito įmonių priežiūros reforma – šią priežiūrą atlikti pavesta nuo audito profesijos nepriklausančiai institucijai.

Nuo 2013 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojo naujos ES valstybės pagalbos taisyklės, ribojančios bankų neatsakingo elgesio riziką ir stiprinančios rinkos drausmę – nustatančios bankų akcininkams ir investuotojams privalomas sąlygas dalytis finansinio stabilumo stiprinimo priemonių taikymo našta. Pagal šias taisykles privaloma gauti Europos Komisijos leidimą teikti valstybės pagalbą. Prireikus taikyti finansinio stabilumo stiprinimo priemones, Europos Komisijai bus pranešama apie kiekvieną numatomą taikymo atvejį ir pateikiamas restruktūrizavimo planas. Finansinio stabilumo stiprinimo priemonės bus taikomos tik gavus Europos Komisijos leidimą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų ir sprendimų įgyvendinimas

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendime „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. lapkričio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimų ir 2009 m. sausio 15 d. sprendimo nuostatų išaiškinimo“ dėl per sunkmečius sumažintų pensijų konstatuota: „įstatymų leidėjas turi pareigą numatyti susidariusių praradimų kompensavimo asmenims, kuriems senatvės ar invalidumo pensija buvo paskirta ir mokama, mechanizmą, pagal kurį valstybė išsipareigotų tokiems asmenims, nebelikus minėtos ypatingos situacijos, per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti jų praradimus, atsiradusius dėl senatvės ar invalidumo pensijos sumažinimo“. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 7 d. sprendime „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo kai kurių nuostatų išaiškinimo“ (Nr. KT8-S5/2014) konstatuota: „<...> nuostata „per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.)“ *inter alia* reiškia, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti sumažintų (*inter alia* įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai) senatvės pensijų kompensavimo mechanizmą, *inter alia* kompensacijų mokėjimo pradžią ir protingą laikotarpį, per kurį dėl šių pensijų mažinimo atsiradę praradimai bus kompensuoti, atsižvelgdamas į ypatingos situacijos padarinius ir valstybės išgales, *inter alia* įvairius valstybės prisiimtus išsipareigojimus, *inter alia* susijusius su finansine drausme, taigi ir su valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų subalansavimo imperatyvu“. Dėl šių sprendimų kylanti fiskalinė rizika gali padidinti vienu metų valdžios sektoriaus išsipareigojimus išlaidoms 0,4–0,7 procento BVP.

31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatų, kuriomis nustatyti sumažinti valstybės tarnautojų ir teisėjų atlyginimai valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ įstatymų leidėjas įpareigojamas nustatyti asmenų, kuriems už darbą apmokama iš valstybės biudžeto ar savivaldybės biudžetų lėšų, patirtų praradimų kompensavimo mechanizmą, tai yra tvarką, kuria vadovaudamasi valstybė per protingą laikotarpį (*inter alia* atsižvelgiant į valstybės ekonominę, finansinę padėtį, įvertinant galimybes sukaupti (gauti) lėšas, būtinas tokiam kompensavimui) teisingai – tiek, kiek patirtieji praradimai buvo neproporcingi, – juos kompensuos. Dėl šio nutarimo kylanti fiskalinė rizika pablogintų vienu metų valdžios sektoriaus balanso rodiklį 0,2–0,4 procento BVP.

32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimų, susijusių su neišmokėtais atlyginimais ir pensijomis, įgyvendinimo klausimu dera pažymėti, kad, remiantis turima informacija, jokios sumos, kaip valdžios sektoriaus 2013 metų išlaidos, negali būti įrašytos. Tik teisės akte įtvirtintas įsipareigojimas kompensuoti identifikuotos asmenų grupės patirtus praradimus (nustatantis arba leidžiantis su pakankamu patikimumu nustatyti kompensuotinių praradimų apimtį) ir nustatytas kompensavimo mechanizmas yra pagrindas visą kompensuotinių praradimų apimtį įrašyti į tų metų, kuriais priimamas toks teisės aktas, valdžios sektoriaus išlaidas. Lietuvos statistikos departamentas, bendradarbiaudamas su ES statistikos tarnyba (toliau – Eurostatas), vertins teisės aktų projektus, priimtus teisės aktus ir spręs, kada į sąskaitas įtraukti atlyginimų ir pensijų kompensavimo išlaidų įsipareigojimus. Tačiau praradimus dėl sumažintų pensijų numatoma kompensuoti pirmiau nei praradimus dėl sumažintų atlyginimų.

TREČIASIS SKIRSNIS PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

33. Atsižvelgiant į Lietuvos statistikos departamento skelbtus faktinius 2013 metų duomenis ir esamas ūkio raidos tendencijas, patikslintos BVP projekcijos.

Valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijos atliktos pagal Europos sąskaitų sistemos (ESS'95) apskaitos standartus. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio 2014–2016 metų užduotys tikslintos dėl to, kad prireikė sušvelninti procikliškos konsolidacijos poveikį ekonomikos augimui laikotarpiu, kuriuo produkcijos atotrūkis nuo potencialo išlieka neigiamas, o palūkanų normos mažos.

12 lentelė. BVP, valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijų kaita, palyginti su Lietuvos konvergencijos 2013 metų programa

Rodiklio pavadinimas	ESS'95 kodas	BVP procentas				
		2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	2017 metais
1. BVP didėjimas:						
ankstesnė projekcija		3,0	3,4	4,3	4,0	N.A.
naujausia projekcija		3,3	3,4	4,3	4,0	4,3
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		0,3	0	0	0	N.A.
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-):	PDP B.9					
ankstesnė projekcija		-2,5	-1,5	-0,5	0,5	N.A.
naujausia projekcija		-2,1	-1,9	-0,9	0,1	1,1
pablogėjimas (-) / pagerėjimas (+)		0,4	-0,4	-0,4	-0,4	N.A.
3. Valdžios sektoriaus skola:						
ankstesnė projekcija		39,7	41,2*	39,6*	34,5*	N.A.
naujausia projekcija		39,5	41,6*	40,7*	35,3	34,8*
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		-0,3	0,4	1,1	0,8	N.A.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

* Neatsižvelgiant į galimą lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti išperkant euroobligacijų emisijas, valdžios sektoriaus skola 2014 metų pabaigoje sudarytų 38,8 procento BVP, 2015 metų pabaigoje – 38,1 procento BVP, 2017 metų pabaigoje – 31,6 procento BVP.

V SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ KOKYBĖ

34. Siekiant viešajame sektoriuje įdiegti ir rezultatus orientuoto ir įrodymais pagrįsto valdymo elementus, pagal sėkmingą tarptautinę praktiką įgyvendintas projektas „Valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimas“ – sukurti ir įdiegti vieni iš svarbiausių ir rezultatus orientuoto ir įrodymais pagrįsto valdymo įrankiai: veiklos rezultatų stebėsenos sistema, programų vertinimo ir funkcijų peržiūros priemonės, poveikio vertinimo sistema. Šios iniciatyvos skirtos Vyriausybės ir jai atskaitingų institucijų veiklos kokybei gerinti ir atskaitomybei už rezultatus didinti. Sukurti nauji veiklos valdymo ir stebėsenos informacinių technologijų sprendiniai, parengti metodiniai dokumentai.

Finansų ministerijoje įdiegta Stebėsenos informacinė sistema, kurios tikslas – padėti užtikrinti reguliarią Vyriausybei atskaitingų institucijų veiklos rezultatų stebėseną, sudaryti sąlygas automatinio būdu pateikti veiklos rezultatų duomenis, analizuoti juos įvairiais pjūviais ir bet kuriuo metu per vieną prieigos tašką matyti institucijų veiklos rezultatus. Nuo 2012 metų kas ketvirtį Vyriausybei atskaitingos institucijos į šią sistemą teikia informaciją apie vykdomą veiklą, taigi Vyriausybės kanceliarijos ir kitų institucijų analitikai operatyviai gauna duomenis apie veiklos rezultatus, informuoja apie juos savo vadovus ir Vyriausybę.

Siekiant tobulinti viešosios politikos formavimą, sprendimų priėmimą, suteikti sprendimus priimančioms valstybės institucijoms ir įstaigoms informaciją apie galimas sprendimų alternatyvas ir jų įgyvendinimo pasekmes, sudaryti sąlygas pasirinkti tinkamiausią sprendimo būdą, nustatyta, kad vertinant prioritetinių sprendimų projektų poveikį turi būti atliekama ir sąnaudų, ir naudos arba sąnaudų efektyvumo analizė, pagal kurios išvadas būtų galima nustatyti optimalias sprendimų įgyvendinimo sąnaudas.

Užtikrinant valstybės biudžeto sudarymo viešumą ir skaidrumą, su 2014 metų valstybės biudžetu susijusi informacija kaip ir kasmet skelbiama Finansų ministerijos interneto svetainėje.

35. Optimizuotas Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų tvarkymas. 2013 metų pabaigoje priimtos valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių įstatymų pataisos, nustatančios, kad Lietuvos darbo biržos ir jos padalinių išlaikymo sąnaudos nuo 2015 m. sausio 1 d. traukiamos į valstybės biudžetą. Nustatyta, kad nors sveikatos draudimas ir toliau yra viena iš socialinio draudimo rūšių, tačiau jis vykdomas Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka ir nuo 2013 m. sausio 1 d. neįtraukiamas į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto apskaitą. Be to, nustatyta, kad valstybinio socialinio draudimo įmokos ir išlaidos pagal atskiras valstybinio socialinio draudimo rūšis, neįvertinus Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos sąnaudų ir neatgautinų ir abejotinai atgautinų sumų, kasmet bus teikiamos papildomose lentelėse kartu su Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaitų rinkiniu; po 2014 m. sausio 1 d. paimtų paskolų palūkanos, siekiant vykdyti įsipareigojimus apdraustiesiems, bus dengiamos iš valstybės biudžeto lėšų.

36. Pradėta 2012 metais piniginės socialinės paramos sistemos pertvarka siekiant, kad teikiama piniginė socialinė parama būtų taikli, užtikrintas socialinis teisingumas, o valstybės biudžeto lėšos naudojamos racionaliai ir atsakingai, davė teigiamų rezultatų. Penkiose bandomosiose savivaldybėse (Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonų) 2013 metais, palyginti su 2012 metais, socialinės pašalpos gavėjų sumažėjo 18,7 procento, socialinių pašalpų mokėjimo išlaidos sumažėjo 26,8 procento, kompensacijų mokėjimo išlaidos sumažėjo 19 procentų, o kompensacijų gavėjų sumažėjo 8,4 procento.

Atsižvelgiant į bandomųjų savivaldybių gerąją patirtį, nuo 2014 m. sausio 1 d. socialinės pašalpos teikimas kaip savarankiškoji savivaldybių funkcija perduotas ir kitoms 55 savivaldybėms.

37. Dėl fiskalinės konsolidacijos Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos (BVP procentais), palyginti su kitų ES valstybių narių atitinkamu rodikliu, nedidelės. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2012 metais valdžios sektoriaus išlaidos sumažėjo iki 36,1 procento BVP (2011 metais – 38,7 procento BVP). Laikantis Fiskalinės drausmės įstatymo nuostatų dėl išlaidų ribojimo, iki 2017 metų valdžios sektoriaus išlaidos toliau mažėtų iki daugiamečio lygio, kuris artimas 30,1 procento BVP.

13 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, suskirstytos pagal funkcijas

Rodiklio pavadinimas	Funkcijų klasifikacijos kodas	BVP procentas	
		2012 metais	2017 metais
1. Bendros valstybės paslaugos	01	4,3	
2. Gynyba	02	1,0	
3. Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	03	1,8	
4. Ekonomika	04	3,3	
5. Aplinkos apsauga	05	0,9	
6. Būstas ir komunalinis ūkis	06	0,2	
7. Sveikatos apsauga	07	5,9	
8. Poilsis, kultūra ir religija	08	0,8	
9. Švietimas	09	5,6	
10. Socialinė apsauga	10	12,1	
11. Išlaidos, iš viso		36,1	30,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

PIRMASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS IŠLAIDOS

38. Valstybės biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti patvirtintuose strateginiuose dokumentuose, kurie tarpusavyje susiję ir sudaro sistemą. Pagrindiniai nacionalinio biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti Vyriausybės programoje. Vyriausybė kiekvienais metais, prieš sudarydama valstybės biudžetą, parengia ir atitinkamų metų veiklos prioritetų projektą. Laikantis šių prioritetų paskirstomos lėšos atitinkamoms ministrams pavestoms valdymo sritims jų valdymo sričių institucijų ir įstaigų programoms vykdyti.

Rengiant Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą buvo laikomasi Fiskalinės drausmės įstatymo ir siekiama, kad suplanuoti valstybės biudžeto asignavimai ir pajamos užtikrintų valdžios sektoriaus balanso rodiklio pagerėjimą, sudarantį ne mažiau kaip 1 procentinį punktą BVP.

Siekiant, kad 2014 metais valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 1,9 procento BVP, valstybės biudžeto asignavimai be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų, palyginti su 2013 metais, padidėjo 711 mln. litų (iš kurių įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarimą atkuriamajai darbo užmokesčio daliai, susijusioms įmokoms ir kitoms išmokoms mokėti – 235,6 mln. litų; valstybinėms pensijoms, šalpos ir kitoms socialinės paramos išmokoms atkurti – 136,7 mln. litų; skatinamosioms įmokoms į pensijų kaupimo fondus mokėti – 90 mln. litų). ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų sumažėjo 113,9 mln. litų.

Vadovaudamasi Vyriausybės 2013 m. gegužės 31 d. nutarimu Nr. 482 „Dėl Lietuvos Respublikos 2014–2016 metų preliminarių valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos pagrindinių rodiklių“, Finansų ministerija, pranešdama valstybės biudžeto asignavimų valdytojams maksimalių valstybės biudžeto asignavimų, galimų skirti 2014–2016 metams, sumas, skaičiavo 2014 metų maksimalius valstybės biudžeto asignavimų (išlaidoms ir turtui įsigyti) limitus, ne didesnius negu 2013 metų valstybės biudžete patvirtinti asignavimai (neskaitant ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos ir biudžetinių įstaigų pajamų įmokų į valstybės biudžetą, pajamų iš mokesčių dalies ir kitų lėšų, įstatymuose ir kituose teisės aktuose numatytų programoms finansuoti), įvertinusi netęstinas programas ir (ar) programų priemones, kurios bus baigtos vykdyti 2013 metais ir kurioms nereikia numatyti asignavimų 2014 metais, ir atsižvelgdama į Vyriausybės kanceliarijos rengtose Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko, finansų ministro ir atitinkamų valdymo sričių ministrų diskusijose apie planuojamus pasiekti rezultatus ir valstybės biudžeto asignavimus pasiektus susitarimus dėl 2014–2016 metų maksimalių valstybės biudžeto asignavimų limitų skyrimo ministrų valdymo sritims.

Patvirtintame Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme apribotos Aplinkos ministerijos teisės prisiimti finansinius įsipareigojimus – nustatyta, kad Aplinkos ministerija 2014 metų mokėjimams iš Klimato kaitos specialiosios programos gali naudoti ne daugiau kaip 85 mln. litų iš 2014 metais faktiškai įmokėtų lėšų sumos ir ne daugiau kaip 120 mln. litų iš ankstesniais metais įmokėtų lėšų sumos.

ANTRASIS SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS PAJAMOS

39. Pokyčiai tiesioginių mokesčių srityje:

39.1. Priėmus Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisas, nuo 2014 metų didinamas pajamų mokesčio progresyvumas didinant neapmokestinamųjų pajamų dydžius, mažinama mokestinė našta mažiau uždirbantiems asmenims, taip pat asmenims, auginantiems vaikus. Investicijoms skatinti mažinamas pajamų mokesčio tarifas, taikomas dividendams (nuo 20 iki 15 procentų). Siekiant tolygiau paskirstyti mokestinę našta tarp darbo ir kapitalo pajamų, susiaurinamos kapitalo pajamoms (palūkanoms ir pajamoms iš vertybinių popierių perleidimo) taikomos pajamų mokesčio lengvatos.

39.2. Priėmus Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo pataisas, kurių tikslas – skatinti verslo konkurencingumą, nuo 2014 metų pratęsimas investicijų projektus vykdančiams ir į esminį technologinį atsinaujinimą investuojantiems vienetais nustatytos pelno lengvatos taikymo terminas, suvienodinami pelno mokesčio deklaravimo ir sumokėjimo terminai. Siekiant užtikrinti biudžeto pajamų iš pelno mokesčio srautų subalansavimą, įmonėms leidžiama ankstesnių laikotarpių sukauptais mokestiniais nuostoliais sumažinti ne daugiau kaip 70 procentų mokesčio laikotarpio apmokestinamojo pelno ir kartu toliau neriboti mokesčių nuostolių perkėlimo laiko atžvilgiu. Be to, išplečiama pelno mokesčio bazė: šis mokestis bus taikomas ir draudimo įmonių ne gyvybės draudimo investicinėms pajamoms.

39.3. Siekiant skatinti naujų atliekų tvarkymo technologijų (rūšiavimo, naudojimo, perdirbimo) diegimą, mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų, sukaupti lėšų atliekų tvarkymo sistemai kurti ir plėtoti, parengtas Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriame siūloma nuo 2016 metų įvesti mokesťi už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis (sąvartyno mokesťis).

40. Pokyčiai netiesioginių mokesčių srityje:

40.1. Priėmus Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo pataisas, nuo 2014 m. kovo 1 d. didinami akcizai tabako gaminiams, o nuo 2014 m. balandžio 1 d. – akcizų etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams tarifai.

40.2. Priėmus Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio pataisas, iki 2014 m. gruodžio 31 d. pratęsimas lengvatinio 9 procentų PVM tarifo taikymas šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti (įskaitant šilumos energiją, perduodamą per karšto vandens tiekimo sistemą), į gyvenamąsias patalpas tiekiamam karštam vandeniui arba šaltam vandeniui karštam vandeniui paruošti ir šilumos energijai, sunaudotai šiam vandeniui pašildyti. Kartu pratęsimas (nenustačius galiojimo termino) lengvatinio 5 procentų PVM tarifo taikymas vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, kai šių prekių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka.

41. Pokyčiai mokesčių administravimo srityje:

41.1. Mokesčių administravimo efektyvumo didinimas ir kova su šešėline ekonomika ir toliau prioritėtinė veiklos sritis. Šiais tikslais numatomos kelios teisėkūros iniciatyvos. 2013 metais parengti ir Seimui pateikti įstatymų projektai, siekiant riboti atsiskaitymų, taip pat kitų mokėjimų pagal sandorį ir (ar) su juo susijusius sandorius tarp asmenų grynaisiais pinigais mastą (ne daugiau nei 10 000 litų vienai operacijai arba juos atitinkanti suma užsienio valiuta). Tai būtų viena iš sąlygų mažinti neapskaitytos ekonomikos klestėjimą. Įstatymus numatoma priimti 2014 metų pirmąjį pusmetį.

41.2. Numatoma tobulinti trečiųjų asmenų pareigų informacijos teikimo srityje reglamentavimą, sudaryti sąlygas mažinti pajamų neapskaitymo riziką, užtikrinti efektyvų mokesčių administratoriaus funkcijų atlikimą, efektyviau kovoti su neteisėtu PVM ir akcizų nemokėjimu, užtikrinti didesnę šių mokesčių surinkimą į biudžetą. Tuo tikslu parengti Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pakeitimų projektai, taip pat persvarstoma garantijų ir laidavimų už mokesťines prievoles sistema.

41.3. Kontroliuojančiosios institucijos daugiau dėmesio skiria kovai su nelegalia akcizais apmokestinamų prekių prekyba, neteisėto naudojimosi 0 procentų PVM tarifu, pajamų slėpimo, įskaitant neapskaitytą darbo užmokestį, neteisėto praturtėjimo atvejų atskleidimui ir prevencijai.

VI SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS

42. Ilgalaikis viešųjų finansų tvarumas – visų ES valstybių problema, kurią padidino finansų ir skolos krizė. Dėl krizės valdžios sektoriaus balanso rodiklio atotrūkis nuo tvarumo rodiklių padidėjo daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje. Siekiant ilgalaikio viešųjų finansų tvarumo, ypač svarbu mažinti valdžios sektoriaus deficitą ir skolą, didinti užimtumą ir įgyvendinti socialinės apsaugos sistemos reformą.

PIRMASIS SKIRSNIS SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMOS REFORMA

43. Esamą Lietuvos socialinės apsaugos sistemą neigiamai veikia tiek ekonomikos krizės padariniai (surenkamų įmokų nepakanka išmokoms mokėti, vis dar didelis nedarbas, anksčiau priimti per dideli įsipareigojimai), tiek ilgalaikės struktūrinės problemos (senstanti visuomenė), todėl priimtas Vyriausybės 2011 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 684 „Dėl Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. Pertvarkos tikslas – sukurti finansiškai tvarią, veiksmingai ir skaidriai administruojamą socialinio draudimo sistemą, išmokas labiau susieti su ekonominėmis šalies galimybėmis.

44. Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos koncepcijos projekte nurodytas pensijų sistemos problemas numatoma spręsti nuosekliai įgyvendinant šias priemones:

44.1. nuo 2012 metų pradėti ilginti pensinį amžių – kasmet pridėti po 4 mėnesius prie moterų ir 2 mėnesius – prie vyrų pensinio amžiaus, kol 2026 metais abiejų lyčių pensinis amžius pasieks 65 metus;

44.2. pakeisti socialinio draudimo pensijų apskaičiavimo tvarką – palaipsniui pereiti prie naujos bazinės pensijos arba nacionalinės pensijos, finansuojamos iš bendrųjų mokesčių;

44.3. nustatyti pensijų dydžio nustatymo ir indeksavimo tvarką;

44.4. pensijų draudimo įmokas skaičiuoti ir nuo darbo užmokestį keičiančių pajamų;

44.5. skatinti asmenis dalyvauti II ir III pensijų kaupimo pakopose.

45. Seimo 2011 m. gegužės 24 d. nutarimu Nr. XI-1410 „Dėl Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairės (toliau – Gairės), kuriose nustatytas valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos ilgojo laikotarpio tikslas – sukurti tvaresnę, saugesnę, skaidresnę, adekvačias išmokas garantuojančią sistemą, o kartu pertvarkyti esamą valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos modelį ir užtikrinti tinkamą atlygį už visą gyvenimą dirbtą darbą.

Gairėms įgyvendinti Vyriausybės 2011 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 684 „Dėl Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintas Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo priemonių planas, kurio viena iš priemonių įgyvendinta Seimui 2011 m. birželio 9 d. priėmus Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 21, 25, 33, 56, 57, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, pagal kurį nuo 2012 metų pradėtas palaipsniui ilginti vyrų ir moterų senatvės pensijos amžius (kaip nurodyta Programos 44.1 papunktyje).

Atsižvelgdamas į Gairėse nustatytą II pakopos privačių pensijų kaupimo sistemos efektyvumo didinimo principą ir siekdamas nustatyti optimalias valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo dalis pensijų socialiniam draudimui ir pensijų kaupimui, Seimas 2012 m. lapkričio 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo 1, 2, 3, 4, 7 ir 8 straipsnių pakeitimo įstatymą.

Pagal šį įstatymą nuo 2014 m. sausio 1 d. pensijų įmokos dydis yra 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos (ši įmoka pervedama iš dalyvio valstybinio socialinio draudimo įmokų), į pensijų fondą pervedama papildoma 1 procento dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, dydžio pensijų įmoka, mokama dalyvio lėšomis, ir papildoma 1 procento Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensijų įmoka iš valstybės biudžeto lėšų. Nuo 2016 m. sausio 1 d. į pensijų fondus pervedama valstybinio socialinio draudimo įmokų dalis liks nepakitusi (2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos), nustatytas papildomos asmens lėšomis mokamos įmokos dydis – 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 procentai Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Nuo 2020 m. sausio 1 d. nustatytas pensijų įmokos dydis – 3,5 procento dalyvio pajamų, papildomos asmens lėšomis mokamos įmokos dydis – 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 procentai Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Nuo 2014 m. sausio 1 d. už vieną iš tėvų, auginantį vaiką iki 3 metų ir gaunantį motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpą arba draudžiamą valstybiniu socialiniu pensijų draudimu valstybės lėšomis, į pensijų fondą pervedama 2 procentų Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensijų įmoka iš valstybės biudžeto lėšų. Jeigu šie tėvai augina daugiau negu vieną vaiką iki 3 metų, nustatyto dydžio įmokos į vieno iš tėvų sąskaitą pervedamos už kiekvieną vaiką.

Asmenims, kurie pensijų kaupimo sutartis sudaro po 2013 m. sausio 1 d., galioja tik naujos įstatyme nustatytos pensijų kaupimo sąlygos, tai yra tapdamas pensijų kaupimo dalyviu, asmuo dalyvauja pensijų kaupime pagal trijų dalių įmokos modelį. Pereinamuoju laikotarpiu, nuo 2013 m. balandžio 1 d. iki 2013 m. lapkričio 30 d., pensijų kaupimo sistemos dalyviai, tapę jais iki 2012 m. gruodžio 31 d., galėjo apsispręsti dėl tolesnio dalyvavimo pensijų kaupime būdo, tai yra vienašališkai sustabdyti pensijų įmokų pervedimą, likti kaupti buvusiomis sąlygomis arba pateikti sutikimą dalyvauti pensijų kaupime naujomis sąlygomis (mokant papildomą įmoką asmens lėšomis ir gaunant papildomą iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamą įmoką).

2013 m. gruodžio 30 d. duomenimis, pensijų kaupime dalyvavo 1 mln. 117 tūkst. asmenų. 2013 metais pensiją kaupti mokėdami papildomas pensijų kaupimo įmokas pasirinko 36,7 procento visų pensijų kaupimo dalyvių (409 tūkst. asmenų). Stabdyti tolesnį įmokų pervedimą į privačius pensijų fondus nusprendė 24 tūkst. asmenų, arba 2,1 procento visų dalyvaujančiųjų pensijų kaupime, 684 tūkst. pensijų kaupimo dalyvių (tai yra 61,2 procento visų dalyvių) toliau dalyvaus pensijų kaupime, kaupdami tik valstybinio socialinio draudimo įmokos dalį, tai yra nemokėdami papildomos įmokos ir negaudami skatinamosios įmokos iš valstybės biudžeto. Nurodytos priemonės turės įtakos numatomos 2060 metų valdžios sektoriaus skolos mažinimui ir skatins privačius asmenis pačius papildomai kaupti lėšas senatvės pensijai ir taip didinti būsimą savo pensiją.

Pensijų sistemos pertvarka neatsiejama nuo darbo santykių srities, taigi šiuo metu pradedamas įgyvendinti esminės kompleksiškos darbo santykių ir socialinio draudimo bei pensijų srities reformos projektas. Šį projektą, kurio tikslas – sukurti naują teisinį-administracinį modelį, numatoma įgyvendinti iki 2015 metų II pusmečio. Modelis kuriamas pagal 2007–2013 metų Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonę VP1-4.3-VRM-02-V „Viešųjų politikų reformų skatinimas“.

ANTRASIS SKIRSNIS SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOS REFORMA

46. Sveikatos apsaugos sistemą labai veikia šalies ekonominiai, socialiniai pokyčiai, demografinė būklė. Lietuvoje gyventojų mažėja, populiacija sensta. Senstant populiacijai, mažėja dirbančių žmonių, vis daugiau reikia sveikatos priežiūros ir socialinės globos paslaugų, taigi didėja ir sveikatos priežiūros išlaidos. Senstant visuomenei, investicijos į sveikatos stiprinimą ir išsaugojimą, ligų profilaktiką gali pailginti gyventojų sveiko ir produktyvaus gyvenimo be ligų trukmę, sudaryti daugiau galimybių jiems išlikti aktyviems visuomeniniame gyvenime ir darbo rinkoje. Kai šalies gyventojai yra sveiki ir aktyvūs ilgą laiką, tai teigiamai veikia darbo našumą, mažėja socialinės atskirties ir skurdo rizika.

Siekiant teikti saugias, geros kokybės ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas gyventojams, efektyviai naudoti sveikatos priežiūrai skirtas lėšas, 2009–2012 metais buvo įgyvendinama Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programa. Programos įgyvendinimo laikotarpiu sumažinta 20 sveikatos priežiūros įstaigų juridinių asmenų, šios įstaigos sujungtos į stambesnius juridinius vienetus pagal šioje programoje nurodytus kriterijus. Taip siekta suformuoti efektyvesnę sveikatos priežiūros įstaigų tinklą, sumažinti sveikatos priežiūros įstaigų administravimo, ūkines išlaidas, atsisakyti neracionalių projektų finansavimo ir efektyviau naudoti investicijų lėšas. 2014 metais numatoma parengti ir įgyvendinti kito sveikatos sistemos plėtros ir ligoninių tinklo konsolidavimo etapo planą.

47. Širdies ir kraujagyslių, onkologinės ligos, traumas ir nelaimingi atsitikimai yra pagrindinės darbingo amžiaus gyventojų mirtingumo priežastys. Siekiant sumažinti sveikatos sutrikimų neigiamą poveikį visuomenės narių darbingumui, iki 2015 metų pabaigos įgyvendinamos Sergamumo ir mirtingumo nuo pagrindinių neinfekcinių ligų mažinimo 2007–2013 metų programa ir Sveikatos priežiūros sistemos reformos tęstinumo ir sveikatos priežiūros infrastruktūros optimizavimo programa, modernizuojama sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūra, diegiamos šiuolaikinės technologijos, sudarančios galimybes gerinti kompleksinių profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybę ir prieinamumą pacientams.

2013 metais pradėta kurti Integruotos sveikatos priežiūros arba funkcinų klasterių (onkologijos, kardiologijos, insultų diagnostikos ir gydymo, mirtingumo dėl išorinių priežasčių mažinimo, perinatologijos, vaikų ligų ir intensyviosios terapijos) sistema, siekiant kuo greičiau pradėti kokybiškai gydyti sunkiomis ligomis sergančius pacientus, efektyviau valdyti jų srautus, gerinti ligoninių veiklą.

48. Tobulinant sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų kompensavimo mechanizmą, nuo 2012 m. sausio 1 d. aktyviojo gydymo stacionarinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidoms kompensuoti šalies mastu pradėtas taikyti giminingų diagnozių grupių (toliau – DRG) metodas, jis taikytas ir 2013 metais. Taip siekiama sveikatos priežiūros įstaigoms kuo tiksliau kompensuoti sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pacientams sąnaudas ir skatinti jas didinti veiklos efektyvumą. Pagal DRG metodą įvertinus sveikatos priežiūros įstaigų realiai turėtas sąnaudas, perskaičiuotos aktyvaus gydymo paslaugų kainos, taikomos nuo 2013 m. birželio 1 dienos. Patvirtintas medicinos pagalbos priemonių, chemoterapinių vaistų ir kraujo komponentų kainų, turinčių įtakos nustatant faktinę aktyviojo gydymo atvejo kainą, sąrašas. Atlikta ligoninių veiklos efektyvumo analizė parodė pagrindines stacionarinių paslaugų teikimo tendencijas įvairiose Lietuvos stacionarinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Siekiant kuo tiksliau kompensuoti aktyviojo gydymo paslaugų, priskiriamų atitinkamoms DRG, teikimo išlaidas, 2014–2016 metais numatoma perskaičiuoti normatyvines gydymo trukmes, aktyviojo gydymo atvejų kainų koeficientus pagal DRG ir bazinę aktyviojo gydymo atvejo kainą.

2014–2016 metais bus siekiama užtikrinti, kad visos šalies stacionarinės asmens sveikatos priežiūros įstaigos gydymo stacionariųjų paslaugų teikimo sąnaudas vienodu būdu priskirtų atitinkamoms sąnaudų grupėms pagal DRG metodą. Asmens sveikatos priežiūros įstaigose 2014 metais numatoma pradėti diegti pasirinktą detalios sąnaudų apskaitos metodą (pirkti techninės pagalbos paslaugas).

Siekiant sumažinti Lietuvos visuomenės sveikatos priežiūrai skiriamų lėšų atotrūkį nuo ES valstybių narių vidurkio (ES vidurkis – 2,9 procento BVP, Lietuvoje – 0,8 procento BVP, tai yra 3,6 karto mažiau), pasikeitė visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų (visuomenės sveikatos priežiūra – savivaldybės teritorijoje esančiose ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose ugdymų pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas mokinių sveikatos priežiūra, visuomenės sveikatos stiprinimas, visuomenės sveikatos stebėseną) finansavimo principai. Iki 2014 m. sausio 1 d. šios funkcijos buvo finansuojamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, savivaldybių biudžetų, valstybės biudžeto tikslinių asignavimų, o nuo 2014 m. sausio 1 d. finansuojamos iš vienintelio šaltinio – valstybės biudžeto specialios tikslinės dotacijos, skiriamos savivaldybių biudžetams. Tai užtikrins, kad visiems Lietuvos gyventojams vienodai ir kokybiškai būtų teikiamos valstybės paskirtos visuomenės sveikatos paslaugos.

49. Plėtojant elektronines sveikatos paslaugas, pradėti įgyvendinti projektai „E. sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros plėtra“, „E. paslaugos „E. receptas“ plėtra“ ir „Nacionalinės medicininių vaizdų archyvavimo ir mainų informacinės sistemos ir jos pagrindu teikiamų elektroninių paslaugų sukūrimas“, skirtas finansavimas šiems projektams įgyvendinti, pasirašytos projektų finansavimo ir administravimo sutartys. Parengti projektų „E. sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros plėtra“, „E. paslaugos „E. receptas“ plėtra“ ir „Nacionalinės medicininių vaizdų archyvavimo ir mainų informacinės sistemos ir jos pagrindu teikiamų elektroninių paslaugų sukūrimas“ veiklos modeliai, kurie apima Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos (toliau – ESPBI IS) ir posistemų veiklos aprašymus, finansavimo modelius, sveikatos priežiūros įstaigų informacinių sistemų ir ESPBI IS integracinės sąsajos (duomenų mainų ir integracinių komponentų) specifikaciją, elektroninių dokumentų formas ir kita. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, 2013 metų IV ketvirtį pradėti ESPBI IS diegimo darbai. Nuo 2015 metų įdiegus ESPBI IS, bus sudarytos sąlygos sveikatinimo paslaugas teikti efektyviau, kokybiškiau, saugiau, užtikrinti duomenų mainus tarp sveikatos priežiūros įstaigų.

50. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimu, priimtu byloje Nr. 47/2009-131/2010, Vyriausybė įpareigota iki 2014 m. liepos 1 d. pateikti Seimui teisės aktų, reglamentuojančių būtinosios medicinos pagalbos teikimą ir finansavimą, projektus (turėtų būti keičiamas Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas).

51. Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinėse priemonėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, numatyta siekti, kad 2016 metų Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetas sudarytų 4,2 procento bendrojo vidaus produkto.

TREČIASIS SKIRSNIS ŠVIETIMO IR MOKSLO SISTEMOS REFORMA

52. Lietuva 2012–2013 metais patvirtino du svarbiausius strateginius dokumentus, kuriems įgyvendinti bus skirti pagrindiniai šios srities valstybės asignavimai, įskaitant ES struktūrinę paramą. Tai Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija ir Valstybinė studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programa. Šiems dokumentams įgyvendinti rengiama daugybė detalesnių veiksmų planų (4 veiksmų planai patvirtinti 2013 metais, kitus ketinama patvirtinti 2014 metais).

53. Ugdymo kokybė. Reikia pažymėti, kad jau pasiektas Valstybės pažangos strategijos 2020 metų tikslas skaitymo pasiekimų srityje – 50 procentų mokinių, o 2030 metų tikslas gamtamokslinio raštingumo srityje – 55 procentai mokinių. Tai veiksmų, kurių paskirtis – gerinti lituanistinį švietimą ir stiprinti tautinę tapatybę, rezultatas. Pakito ugdymo turinys, sukurta lietuvių kalbos, literatūros, Lietuvos istorijos kryptingai atrinktų mokymosi šaltinių bazė www.saltiniai.info, mokytojai (iš viso 820 asmenų) konsultuojami virtualioje mokymosi aplinkoje *Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment* (MOODLE). Mokyklų, kuriose ugdymas vyksta tautinės mažumos kalba, pradinės klasės aprūpintos lietuvių kalbos mokymosi priemonėmis.

2013 metais toliau vykdytos bendrosios ugdymo kokybės skatinimo priemonės. Atliktas 36,6 procento Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų išorinis vertinimas (planuota 35 procentai), 83,5 procento mokyklų pirmaisiais diegimo metais pasinaudojo internetine veiklos įsivertinimo platforma (planuota 15 procentų). Kompetenciją įsivertinusių pretendentų į mokyklų vadovus dalis, palyginti su esamu bendrojo ugdymo mokyklų vadovų skaičiumi, 2013 metais pasiekė 20 procentų (2012 metais – 7 procentus). Atnaujinta Švietimo valdymo informacinė sistema, duomenis teikianti 3 lygmenimis: valstybės, savivaldybės ir mokyklos.

54. Švietimo prieinamumas arčiau namų. 2013 metais atnaujintos Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės, patikslinta Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodika. 28 savivaldybėse steigiamos 62 naujos ikimokyklinio ugdymo grupės (bus ugdoma daugiau nei 950 vaikų), 55 priešmokyklinio ugdymo grupės (bus ugdoma daugiau kaip 1 070 vaikų). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, pastaruoju metu didėja ikimokyklinio, pradinio ir pagrindinio ugdymo neto aprėptis, o vidurinio ir aukštojo mokslo aprėptis truputį mažėja (galbūt dėl migracijos), tačiau jau 3 metus Lietuva pirmauja ES pagal darbingo amžiaus asmenų išsilavinimo lygį.

55. Profesinio mokymo kokybės gerinimas. 79 profesinio mokymo įstaigose įdiegta vidinė kokybės vadybos sistema, organizuotas profesijos mokytojų technologinių kompetencijų tobulinimas įmonėse. Parengta 100 technologinių kompetencijų tobulinimo programų su mokymo medžiaga, 386 profesijos mokytojai baigė stažuotes įmonėse pagal šias programas, dar 200 profesijos mokytojų jas pradėjo. Pradėta diegti nauja profesinio mokymo organizavimo forma – pameistrystė.

56. Aukštojo mokslo politikos pertvarka. Gerinant studijų prieinamumą, 2013 metais 15 064 studentams suteiktos socialinės stipendijos semestru (planuota 13 000), kompensuota 100 procentų už studijas sumokėtos kainos valstybės nefinansuojamiems studentams. Ilgamečių pastangų rezultatas – Lietuva pirmą kartą pakilo į antrą vietą ES pagal asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalį. Kompleksiškai persvarstytas studijų programų skaičius, struktūra ir kokybė, siekiant finansinio optimizavimo: pernai panaikintos 209 studijų programos (17 koleginių, 31 bakalauro, 160 magistrantūros ir viena vientisųjų studijų programa). Tūkstančiui 25–34 metų gyventojų buvo 3,03 doktorantūros absolvento (planuota 1,05) – mokslinis potencialas irgi sustiprėjo.

Siekiant užtikrinti geresnę švietimo atitiktį darbo rinkos poreikiams, kuriamas specialistų kvalifikacijų žemėlapis: 2013 metais sukurti rodikliai, parengta Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) programinė įranga jiems skaičiuoti, sudaryta nuasmenintų duomenų teikimo sutartis su Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, duomenis apie darbuotojus pradėta teikti per „Sodros“ informacinę sistemą.

57. Mokslas ir technologijos. Vyriausybė patvirtinto 6 prioritetines mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) ir inovacijų raidos (sumanios specializacijos) kryptis: energetika ir tvari aplinka, įtrauki ir kūrybinga visuomenė, agroinovacijos ir maisto technologijos, nauji gamybos procesai, medžiagos ir technologijos, sveikatos technologijos ir biotechnologijos, transportas, logistika, informacinės ir ryšių technologijos. Tai sudarys sąlygas mokslui ir verslui kryptingiau bendradarbiauti ateityje.

58. Mokymasis visą gyvenimą. 2013 metais 25–64 metų Lietuvos gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis truputį kilo, palyginti su 2012 metais: 2013 metais šis lygis buvo 5,7 procento, o 2012 metais – 5,2 procento.

Mokymosi visą gyvenimą tolesniam organizavimui didžiausią įtaką ateityje turės Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, skirta įgyvendinti Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos 183 punktą, įpareigojantį siekti įvairių lygių švietimo ir mokymosi atvirumo, atitikties darbo rinkos ir visuomenės poreikiams. Kadangi nurodyta strategija Seimo nutarimu patvirtinta tik 2013 metų pabaigoje, 2014 metais bus rengiami jos įgyvendinimo veiksmų planai. Jau parengtas Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros 2014–2016 metų veiksmų plano projektas.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

VISUOMENĖS SENĖJIMO POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

59. Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Programoje teikiama valdžios sektoriaus finansų tvarumo kompleksinė biudžetinė projekcija (toliau – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti veiksmus šių sistemų stabilumui ateityje užtikrinti.

Projekcijos pagrindas – 2010 metais Eurostato atlikta demografinė Lietuvos projekcija iki 2060 metų. Remiantis šia projekcija, nuo 2013 iki 2060 metų gyventojų Lietuvoje sumažės iki 2,7 mln. (nuo 2,9 mln. 2013 metais), arba 6,9 procento. Be to, nuo 2013 iki 2060 metų Lietuvoje gerokai sumažės vaikų: 0–14 metų vaikų – nuo 14,7 procento 2013 metais iki 13,8 procento 2060 metais, mokyklinio amžiaus (7–16 metų) vaikų – nuo 10,6 procento iki 9,8 procento, o 15–19 metų jaunuolių – nuo 6,3 procento iki 4,4 procento visų gyventojų. Darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų sumažės nuo 68,5 procento iki 55 procentų, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų pagausės beveik du kartus – nuo 16,4 procento iki 31,2 procento visų gyventojų.

60. Pateiktos 14 lentelėje valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikių išlaidų projekcijos iki 2060 metų parengtos atsižvelgiant į nekintančios po 2017 metų politikos prielaidą, Finansų ministerijos 2014 metų pavasarį sudarytą ekonominės raidos scenarijų ir 2011 metų rudenį Ekonominės politikos komiteto sutartas 2018–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas. Rengiant projekcijas, vadovautasi galiojančiais Lietuvos Respublikos nacionaliniais teisės aktais, reglamentuojančiais socialinės apsaugos sistemą.

14 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2040 metais	2050 metais	2060 metais
1. Visos išlaidos	34,6	42,2	30,9	31,7	32,1	33,2	34,7
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:	17,3	21,1	18,0	18,8	19,3	20,3	21,8
pensijoms*:	6,6	8,6	6,4	7,1	8,0	8,7	9,6
socialinės apsaugos pensijoms	6,6	8,6	6,4	7,1	8,0	8,7	9,6
senatvės ir išankstinėms pensijoms	4,8	6,2	4,5	5,3	6,1	6,8	7,8
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	1,8	2,4	1,8	1,9	1,8	1,9	1,8
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai	4,8	4,8	5,2	5,4	5,4	5,3	5,3
ilgalaikei sveikatos priežiūrai	0,6	1,1	1,1	1,2	1,4	1,7	2,0
švietimo išlaidos**	5,2	6,2	4,8	4,8	4,3	4,3	4,8
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi***	0,1	0,4	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2
išlaidos palūkanoms	0,7	1,8	1,3	1,6	2,1	2,7	3,9
2. Visos pajamos	33,6	35,0	31,2	31,2	31,2	31,2	31,2
iš jų pajamos iš turto	0,6	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos) ****	6,5	6,9	6,4	6,3	6,3	6,3	6,3
Pensijų rezervinis turto fondas	2,9	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas*****	1,7	4,1	11,1	23,4	37,2	52,0	65,2
Sisteminės pensijų reformos							
Socialinio draudimo įmokos, pervedamos į privačius pensijų fondus	0,9	0,3	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8
Išlaidos pensijoms, mokamoms iš privačių pensijų fondų	0	0	0	0,2	0,4	0,8	1,5
Prielaidos							
Darbo produktyvumo didėjimas	5,7	5,8	1,5	2,2	2,2	1,9	1,5
Realus BVP didėjimas	9,8	1,6	1,5	1,7	1,7	0,7	0,8
Vyrų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	79,9	80,6	81,9	81,4	81,1	80,6	81,4
Moterų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	72,2	76	76,6	78,2	77,8	77,2	78,3
Darbo jėgos (20–64 metų) aktyvumas – iš viso	75,9	78,2	79,2	79,8	79,5	78,9	79,9
Nedarbo lygis	4,2	17,8	16,7	8,6	7,6	7,4	7,3
65 metų ir vyresnių gyventojų iš visų gyventojų (metų pradžioje)	17,3	16,6	17,7	22,3	25,6	27,8	31,2

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Ekonominės politikos komitetas

* Išlaidos pensijoms apskaičiuotos pagal Europos Komisijos metodiką, pateiktą dokumente „Pensijų projektavimo pratimas: patikslinta struktūra ir nurodymai“ (Briuselis, 2011-06-17).

** Išskyrus išlaidas namų ūkiams ir privatioms institucijoms, taip pat tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

*** Nedarbo išmokos.

**** Socialinio draudimo įmokos pensijoms, nuo 2004 metų neskaitant įmokų į privačius pensijų fondus.

***** Pensijų sistemos (II pakopos) finansinis turtas, sukauptas individualiose pensijų kaupimo dalyvių sąskaitose, ir anuitetų finansavimo rezervas.

61. 14 lentelėje pateiktos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos išmokas) – sistemų išlaidos ir pajamos iš socialinio draudimo įmokų (be pensijų kaupimo bendrovių valdomų privačių pensijų fondų lėšų). Valstybinės pensijos (įskaitant šalpos išmokas) finansuojamos tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Palyginti su Lietuvos konvergencijos 2013 metų programoje, kuriai pritarta Vyriausybės 2013 m. balandžio 23 d. nutarimu Nr. 343 „Dėl Lietuvos konvergencijos 2013 metų programos“, pateikta projekcija, 14 lentelėje nurodytos išlaidos pensijoms 2060 metais nepasikeitė.

62. Kadangi gausės senyvų gyventojų, mažės mokyklinio amžiaus vaikų ir darbingo amžiaus gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) pensijoms ir ilgalaikiai sveikatos apsaugai, o išlaidos švietimui mažės: 2010–2060 metais išlaidos pensijoms padidės 1 procentu BVP, išlaidos sveikatos apsaugai ir ilgalaikiai sveikatos priežiūrai – 1,3 procento BVP, o išlaidos švietimui sumažės 1,3 procento BVP. Apskritai su visuomenės senėjimu susijusios išlaidos padidės 0,7 procento BVP.

63. Išlaidos pensijoms didės sparčiausiai, tačiau šį didėjimą šiek tiek sušvelnins 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma, sukurta savanoriškojo pensijų kaupimo posistemė (valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos II pakopa), kai dalis privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų perdedama į privačius pensijų fondus. Išlaidų pensijoms augimą padės sumažinti iki 3,5 procento padidintas nuo 2020 metų galiosiantis pensijų kaupimo II pakopoje tarifas. 2013–2016 metais pensijų reformai įgyvendinti skirtos mokesstinės pajamos, pervestos į privačius pensijų fondus, sudarys vidutiniškai 0,4 procento BVP. Siekiant užtikrinti, kad pakaktų lėšų esamiems Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto įsipareigojimams vykdyti, 2012 metais pensijų kaupimo tarifas sumažintas iki 1,5 procento, o siekiant šį sumažinimą kompensuoti 2013 metais padidintas iki 2,5 procento. Pensijų išlaidų projekcijoje laikoma, kad 2014–2015 metais kaupiantieji, 2013 metais pasirinkusieji mokėti papildomas įmokas ir sudariusieji naujas pensijų kaupimo sutartis mokės papildomas 1 procento savo atlyginimo dydžio įmokas ir į jų pensijų fondo sąskaitą bus perdedamos 1 procento užpraeitų metų vidutinio atlyginimo dydžio įmokos iš valstybės biudžeto. Nuo 2016 metų tiek asmens, tiek valstybės biudžeto į pensijų fondus mokamų įmokų tarifai didės iki 2 procentų. Ilguoju laikotarpiu į privačius pensijų fondus perdedamos įmokos (įskaitant įmokas, perdedamas iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, papildomas asmens ir valstybės biudžeto mokamas įmokas) kasmet sudarys apie 1,37 procento BVP ir bus 0,17 procento BVP didesnės nei nurodyta Lietuvos konvergencijos 2013 metų programoje pateiktoje projekcijoje, nes:

63.1. Programoje pateiktai projekcijai daryti naudotas modelis, kurio pagrindas – patobulinta pajamų ir pensijų kaupimo prognozavimo metodika;

63.2. pervedimai į pensijų kaupimo fondus projektuoti pagal faktiškai 2013 metų pensijų kaupimo dalyvių apsisprendimą dėl pensijų kaupimo būdo;

63.3. projektuoti pervedimai į pensijų fondus vienam iš tėvų, auginančiam vaiką iki 3 metų ir gaunančiam motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpą arba draudžiamam valstybiniu socialiniu pensijų draudimu valstybės lėšomis;

63.4. vidutiniškai 0,18 procentinio punkto mažesnės BVP augimo prielaidos 2014–2017 metais ir vidutiniškai 1,03 procentinio punkto didesnės vidutinio darbo užmokesčio didėjimo prielaidos 2014–2017 metais.

64. Pensijų fondų turtas 2060 metais sieks 65,2 procento BVP. Išmokų, mokamų iš privačių pensijų fondų, suma 2060 metais sieks 1,5 procento BVP ir liks tokia pati kaip numatyta Lietuvos konvergencijos 2013 metų programoje pateiktoje projekcijoje.

65. Dėl demografinių pokyčių mažėjant gyventojų ir mokyklinio amžiaus vaikų, 2010–2060 metais 0–14 metų vaikų sumažės 130 596, arba 26,3 procento, 15–19 metų jaunuolių – 98 982, arba 42,3 procento, taigi švietimo išlaidų projekcijoje numatoma, kad šios išlaidos sumažės 1,3 procentinio punkto BVP – nuo 6,2 procento BVP 2010 metais iki 4,8 procento BVP 2060 metais.

66. Bendrosios valdžios sektoriaus išlaidos 2010–2060 metais sumažės 7,5 procentinio punkto BVP – nuo 42,2 procento BVP 2010 metais iki 34,7 procento BVP 2060 metais. Iš jų su amžiumi nesusijusios išlaidos, kurių lygis fiksuotas ir prilygintas konstantai nuo 2017 metų, sumažės 8,2 procentinio punkto BVP. Valdžios sektoriaus biudžeto pajamos sumažės 3,9 procentinio punkto BVP – nuo 35 procentų BVP 2010 metais iki 31,2 procento BVP 2060 metais.

VII SKYRIUS

INSTITUCINIS VALDŽIOS FINANSŲ BŪKLĖS GERINIMAS

67. Numatoma:

67.1. reformuoti valstybės biudžeto planavimo ir vykdymo sistemą, kad būtų lengviau valdyti ekonomikos ciklus;

67.2. priimti Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinį įstatymą, kuriame būtų įtvirtinta perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė, o nepriklausomos biudžeto kontrolės institucijos funkcijos priskirtos Lietuvos Respublikos valstybės kontrolei. Konstitucinio įstatymo tikslas – mažinti struktūrinį išlaidų ir pajamų atotrūkį atsižvelgiant į ūkio ciklą;

67.3. naudoti įvykdytos viešojo sektoriaus apskaitos reformos rezultatus – kaupimo principu parengtų finansinių ataskaitų duomenis naudoti analizuojant valstybės turto, įsipareigojimų, gauto finansavimo ir jo naudojimo, valstybės pajamų ir sąnaudų pokyčius, siekiant efektyviau valdyti valstybės turtą ir finansus, ir rengiant statistinę informaciją;

67.4. plėtoti valdžios sektoriaus statistiką, sudaryti sąlygas gyventojams analizuoti ir vertinti viešųjų finansų naudojimo efektyvumą.

VIII SKYRIUS

LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2014 METŲ PROGRAMOS IR NACIONALINĖS REFORMŲ DARBOTVARKĖS SUDERINIMO ĮVERTINIMAS

68. Į tiesioginį Nacionalinėje reformų darbotvarkėje pateiktų struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonių poveikį valdžios sektoriaus balansui visiškai atsižvelgta apskaičiuojant valdžios sektoriaus finansų rodiklius, aptartus Programoje. Struktūrinių reformų poveikis biudžetui parodytas 15 lentelėje. Joje pateikiami duomenys apie 2013 metais reformoms skirtas lėšas, pradedant nuo 2014 metų, nurodomi metiniai pokyčiai.

15 lentelė. Tiesioginis pagrindinių struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams (išlaidų padidėjimas arba pajamų sumažėjimas (+); išlaidų sumažėjimas arba pajamų padidėjimas (-))

Nr.	Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės ¹	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'95)	2013 metai		2014 metai		2015 metai		2016 metai		2017 metai	
			nacionaline valiuta, mln.	BVP proc.	nacionaline valiuta, mln.*	BVP proc.	nacionaline valiuta, mln.*	BVP proc.	nacionaline valiuta, mln.*	BVP proc.	nacionaline valiuta, mln.*	BVP proc.
1.	Švietimo sektoriaus reforma ²	TV ir BPKK	2 152,1	1,80	220,4	0,18	-212,5	-0,16	-1 958,0	-1,36	252,0	0,16
2.	Verslumo skatinimo priemonės; Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įgyvendinimas; nacionalinės klimato kaitos valdymo, jaunimo nedarbo mažinimo politikos priemonės; integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų programos žemės ūkio srityje	TV ir BPKK	328,2	0,27	-31,5	-0,03	-4,3	0,00	13,1	0,01	3,2	0,00
3.	Atsinaujinančių energijos išteklių sunaudojimo, galutinės energijos vartojimo efektyvumo didinimas; ES Tarybos rekomendacijos skatinti energijos tinklų konkurenciją gerinant elektros energijos ir dujų tinklų jungtis su ES valstybėmis narėmis įgyvendinimas	TV ir BPKK	0,0	0,00	0,0	0,00	50,0	0,04	350,0	0,24	100,0	0,06
4.	Sveikatos apsaugos sektoriaus reforma ³	TV ir BPKK	137,5	0,12	24,9	0,02	-134,8	-0,10	-27,5	-0,02	0,0	0,00
5.	Mokesčių reforma ⁴	PTM	27,0	0,02	215,0	0,17	-70,0	-0,05	0,0	0,00	0,0	0,00
		PNM	8,0	0,01	-55,0	-0,04	-34,0	-0,03	-36,0	-0,02	-36,0	-0,02
6.	Aplinka (Daugiabučių namų modernizavimo programa); vandens tiekimo, nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas, plėtra; atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	TV	382,5	0,32	54,6	0,04	629,6	0,47	-553,7	-0,38	125,0	0,08

7.	Lietuvos inovacijų plėtros ilgalaikė programa, Energetinės nepriklausomybės strategija (projektas), Ekonomikos augimo veiksmų programa, Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	TV ir BPKK	517,5	0,43	-52,9	-0,04	-56,3	-0,04	-396,9	-0,27	-11,3	-0,01
8.	Transporto, ryšio tinklų infrastruktūros modernizavimas arba sukūrimas ⁵	BPKK	1 442,8	1,21	234,8	0,19	147,6	0,11	-637,1	-0,44	62,45	0,04
9.	Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės	TV	171,1	0,14	4,8	0,00	38,2	0,03	0,0	0,00	0,0	0,00
Bendras tiesioginis poveikis biudžetui			5 166,6	4,32	615,1	0,49	353,4	0,26	-3 246,0	-2,25	495,3	0,32
10.	Bendros pensijų kaupimo reformos išlaidos		513,5	0,43	54,5	0,04	58,0	0,04	169,7	0,12	81,4	0,05

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

TV – tarpinis vartojimas, BPKK – bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas, PTM – pajamos iš tiesioginių mokesčių, PNM – pajamos iš netiesioginių mokesčių.

* Skiriamų lėšų pokytis, palyginti su praėjusiais metais. Valstybės biudžeto, ES fondų lėšos arba (esant bendrajam finansavimui) valstybės biudžeto ir ES fondų lėšos.

¹ Nacionalinės reformų darbotvarkės priemonės.

² Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija; Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų programa; Valstybinės švietimo strategijos (2013–2022 metų) nuostatų įgyvendinimo programa; Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa (2007–2015 metai); Nacionalinė studijų programa (2007–2013 metai); Mokymuisi visą gyvenimą užtikrinti strategija (2008–2016 metai); Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa; Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo programa (2011–2016 metai); Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programa (2007–2015 metai); Bendroji nacionalinė kompleksinė programa (2007–2015 metai); Bendroji nacionalinė mokslinių tyrimų ir mokslo bei verslo bendradarbiavimo programa (2007–2015 metai); Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tobulinimo veiksmų planas 2014–2016 metams; Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (2010–2014 metai); Valstybinė studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programa.

³ Sergamumo ir mirtingumo nuo pagrindinių neinfekcinių ligų mažinimo programa; Sveikatos priežiūros reformos tęstinumo ir sveikatos priežiūros infrastruktūros optimizavimo programa.

⁴ Lietuvos Respublikos įstatymų, susijusių su mokesčių sistemos pokyčiais, pakeitimai – pagal naujausią informaciją, pateiktą Programoje.

⁵ „Struktūrinių sąlygų ekonomikos augimui užtikrinimas: verslo aplinkos gerinimas ir infrastruktūros plėtra“; Ilgalaikė (iki 2025 metų) Lietuvos transporto sistemos strategija; Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa.